

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Ivana Marić

Pseudoznanstveni sadržaji na forumima za roditelje

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2019. godina

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Pseudoznanstveni sadržaji na forumima za roditelje

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Sociologija obitelji

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željko Boneta

Student: Ivana Marić

JMBAG: 0069062204

U Rijeci,
rujan, 2019. godina

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Ivana Marić

SAŽETAK

U ovom se radu metodom analize sadržaja istražuje učestalost prisutnosti pseudoznanstvenih sadržaja po pitanju tematike cijepljenja na forumima za roditelje. Kvalitativna analiza sadržaja odabrana je kao metoda istraživanja radi proučavanja i analiziranja velike količine kvalitativnih podataka. Istraživanjem je analizirano ukupno 9205 komentara na forumima za roditelje: missMAMA, roda.hr, Roditelji.hr. i sveobuhvatnom forumu širokih domena; forum.hr. Glavni rezultati pokazali su sljedeće kategorije pseudoznanstvenih sadržaja: zadiranje u ljudska prava, cijepljenje kao neprirodno, nepovjerenje u farmaceutsku industriju, posljedice cijepljenja, bezopasnost bolesti i izvor informacija koje podržavaju aspekte intenzivnog roditeljstva, a prikazuje se i pitanje moći i postajanja autoritetom na forumu, kao i priroda pojave sukoba među sudionicima foruma.

Ključne riječi: roditeljstvo, pseudoznanost, antivakcinacijski pokret, analiza sadržaja, forumi za roditelje

ABSTRACT

In this paper, the method of content analysis investigates the frequencies of the presence of pseudoscientific content regarding vaccination topics in forums for parents. Qualitative content analysis was chosen as a research method for studying and analyzing large amounts of qualitative data. A total of 9205 comments were analyzed on parent forums; missMAMA, roda.hr, Roditelji.hr and a general wide domain forum; forum.hr. The main results have showed the following categories of pseudoscientific contents: encroachment on human rights, vaccination as unnatural, distrust of the pharmaceutical industry, the consequences of vaccination and information source which support aspects of intensive parenting. Also, the question of becoming the authority, gaining power and the issue of conflicts between forum participants are being presented.

Key words: parenting, pseudoscience, antivaccination movement, content analysis, parent forums

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. ODREĐENJE, POJAVA I RAZVOJ PSEUDOZNANOSTI	3
2.1. Što je pseudoznanost?	3
2.2. Pojava i razvoj pseudoznanosti	4
2.3. Najpoznatiji oblici pseudoznanosti	6
2.3.1. Astrologija	6
2.3.2. Alternativna medicina	6
2.3.3. Kreacionizam	7
3. RAZLIKE IZMEĐU ZNANOSTI I PSEUDOZNANOSTI	8
3.1. Zašto ljudi vjeruju u pseudoznanost?	10
4. ANTIVAKCINACIJSKI POKRET	13
4.1. Kratki pregled razvoja antivakcincijskog pokreta	13
4.2. Mediji, informatizacija i antivakseri	15
5. SUVREMENO RODITELJSTVO	18
5.1. Samački život	19
5.2. Kohabitacija	20
5.3. Jednoroditeljske obitelji	21
5.4. Homoseksualne i lezbijske obitelji	22
5.5. Proturječnosti i izazovi suvremenog roditeljstva	23
5.6. Intenzivno roditeljstvo	25
5.7. Hiperroditeljstvo	27
5.8. Roditelji i antivakcincijski pokret	28
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	30
6.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja	30
6.2. Metoda istraživanja	30
6.3. Jedinica analize i selekcija foruma	31
7. REZULTATI	32
7.1. Sudionici prema spolu i forumima	32

7.2. Cijepljenje kao zadiranje u ljudska prava	35
7.3. Cijepljenje kao neprirodno	36
7.4. Nepovjerenje u farmaceutsku industriju	37
7.5. Posljedice cijepljenja	39
7.6. Bezopasnost bolesti	40
7.7. Izvor informacija	42
7.8. Konflikti	43
7.8.1. Konflikt između <i>Lescolxl</i> i <i>Arsena</i>	43
7.8.2. Konflikt između <i>Bat-Kol</i> i <i>Arsena</i>	43
7.8.3. Konflikt između <i>Preshes</i> i <i>DrMladjo</i>	44
7.8.4. Konflikt između <i>SusFerox</i> i <i>Arsena</i>	44
7.8.5. Konflikt između <i>panga</i> i <i>Naja Naja</i>	45
7.8.6. Konflikt između <i>nicole76</i> i <i>panga</i>	45
7.8.7. Konflikt između <i>nouseform</i> i <i>monty-zg</i>	46
7.8.8. Konflikt između <i>Ego</i> i <i>Azaleja</i>	46
7.8.9. Konflikt između <i>Ego</i> i <i>Azaleja</i>	47
7.9. Traženje i davanje savjeta među majkama	48
7.10. Pitanje autoriteta	50
7.11. Osobna odgovornost	51
7.12. Roditeljstvo	53
8. RASPRAVA	55
9. ZAKLJUČAK	67
10. LITERATURA	70

1. UVOD

U današnjem suvremenom svijetu čije su odlike ubrzana informatizacija i sve veća informatička i znanstvena pismenost ljudi, roditelji sve više pod pritiskom i zahtjevima okoline počinju istraživati i educirati se u polju odgoja i obrazovanja vlastite djece. Stoga najčešće posjećuju raznovrsne internetske stranice, portale, forume i facebook grupe gdje mogu naići na mnoštvo različitih sadržaja. Po pitanju sadržaja kojima se roditelji uglavnom rukovode javlja se zabrinutost o vjerodostojnosti i stručnosti istih. U ovom radu naglasak je na pseudoznanstvenim sadržajima. Naime, pseudoznanost se može definirati kao „lažna znanost“ (Pavić, 2001), no ona kao takva nažalost nije dovoljno istražena. Iako je pseudoznanost društvu i znanosti poznata već dulje vrijeme, čini se kao da je danas, u tzv. *društvu rizika* dostigla svoj puni zamah i popularnost. Naime, činjenica je da neizvjesnost, nesigurnost, nepovjerenje i nepredvidljivost u društvu i svijetu nikada nisu bili više izraženi nego danas, što je pseudoznanost svakako iskoristila kao plodno tlo za svoj razvoj i pridobivanje većeg broja sljedbenika. Znanost počinje gubiti svoj neupitni autoritet, a ljudi počinju preispitivati sve ono što znanost govori. Zanimljivo je čak kako se sve veći broj visoko obrazovanih ljudi počinje priklanjati pseudoznanosti.

Svaki roditelj susreće se s mnoštvom važnih odluka koje treba donijeti u odgoju, rastu i razvoju vlastitog djeteta, a cijepljenje je samo jedna od njih, no svakako jedna od zdravstveno najvažnijih i medijski najzastupljenijih. Cijepljenje danas kod roditelja, ali i u društvu općenito izaziva brojne i žustre rasprave stavljajući tako na roditelje iznimno veliki pritisak i odgovornost, a pseudoznanost iskorištava tu pomamu i počinje nuditi svoje viđenje cijepljenja, oblikujući na taj način stavove roditelja o cijepljenju što rezultira javljanjem pokreta protiv cijepljenja, tzv. *antivakcinacijskog pokreta*. Stoga će se u okviru istraživanja nastojati istražiti prisutnost pseudoznanstvenih sadržaja po pitanju tematike cijepljenja na forumima za roditelje i djecu.

2. ODREĐENJE, POJAVA I RAZVOJ PSEUDOZNANOSTI

Znanje kao jedna od najdragocjenijih vrijednosti suvremenog društva svoju najveću puninu ostvaruje prvenstveno u znanosti. Razvojem demokratizacije ne samo društva općenito, već samog polja znanosti, počinje se javljati sve veći broj tzv. „loših znanosti“, polu-znanosti i pseudoznanosti što shodno tome, rezultira postavljanjem pitanja i zahtjeva za pronalaženjem kriterija koji razlikuju „pravu znanost“ od praznovjerja, ideologija i pseudoznanosti (Bunge, 1984., Hansson, 2008., Shermer, 2002.) Jedan od prvih pokušaja filozofa u pronalaženju takvog kriterija očitovao se u broju ljudi koji čvrsto vjeruju u određenu tvrdnju. No, naravno, daljnja istraživanja i promišljanja ukazala su na manjkavosti takvog pokušaja. Naime, sama povijest pokazuje nam koliki je broj ljudi tijekom vremena vjerovao u magične, mistične sile te s druge strane, koliko znanstveno vrijednih teorija i činjenica je prisutno, a da ne privlače veliki broj pobornika (Lakatos, 1973).

U podpoglavljima koja slijede biti će prikazana pojava i razvoj pseudoznanosti, vrste pseudoznanosti, kao i osnovni kriteriji razlikovanja znanosti od pseudoznanosti, no prije toga važno je definirati samu pseudoznanost.

2.1. Što je pseudoznanost?

Sam prefiks riječi pseudoznanost dolazi od latinske riječi *pseudo*, što znači lažan. Najjednostavnija definicija pseudoznanosti stoga bi bila „lažna znanost“, odnosno neznanost koja se pretvara da je znanost (Hansson, 2015). Pseudoznanost uključuje one teorije koje stvaraju privid znanstvene valjanosti, međutim ne zadovoljavaju stroge znanstvene kriterije. Vrlo je česta pojava u kojoj se pseudoznanost poistovjećuje s praznovjerjem, no već na samom početku nužno je napraviti distinkciju između ta dva pojma. Naime, praznovjerje sadrži elemente i fragmente drevnih religija, religijskih običaja, rituala i elemenata magije koji se zatim koriste kao sredstvo utjecaja na život

čovjeka (gatanje, proricanje budućnosti, izlječenje..) Praznovjerje u životu čovjeka pruža određenu simboličku sigurnost i predvidljivost (Pavić, 2013).

Praznovjerje, za razliku od pseudoznanosti ne nastoji svoje teorije predstaviti kao znanstvene, iz čega potom slijede dodatna dva kriterija koje aktivnost mora ispuniti da bi bila pseudoznanost; nije znanstvena, a njeni zastupnici nastoje stvoriti dojam znanstvenosti. Hansson (2015) navodi i definiciju gdje pseudoznanstvena tumačenja smatraju da mogu objasniti ono što znanost ne može, kao i stvoriti dojam da doktrina predstavlja najpouzdanije moguće znanje o određenom subjektu. Pseudoznanost ne cijeni debate i kritike, njene teorije obično se ne slažu s dobro zasnovanim temeljnim prihvaćenim znanjem, a njeni nalazi vrlo rijetko prolaze kritičko preispitivanje od strane kompetentnih stručnjaka. Pseudoznanost najčešće vrlo slabo poznaje pravu prirodu pojava koju potom pogrešno interpretira, provodi nepotpuna istraživanja i donosi pogrešne zaključke koji nisu u skladu sa strogim znanstvenim kriterijima (Daempfle, 2012., Bunge, 1984., Hansson, 2008).

2.2. Pojava i razvoj pseudoznanosti

Na samom početku treba naglasiti važnost kulture koja prožima sve aspekte ljudskog života; od načina odijevanja, držanja pribora za jelo, izbora hrane, preko političkih odluka i obrazovanja pa sve do samog znanja i znanosti. Mnogi autori iz područja sociologije ukazuju na međusobnu prožetost kulture i znanosti. Primjerice, Van Peursen (prema Tanudirjo, 2017) ističe kako su značajke i karakteristike određene kulture uvjetovane načinom na koji ljudi razumiju fenomene i pojave iz vanjskog svijeta koji ih okružuje. U skladu s time, kreira podjelu kulture na mitološku, ontološku i funkcionalnu. U prvoj, mitološkoj fazi, čovjek je shvaćen kao biće podređeno zakonima svemira i kao takvo, ono je jedno sa svemirom. U ontološkoj fazi razvoja, čovjek je i dalje shvaćen kao dio svemira, no naglasak se stavlja na odmicanje od njega kako bi se što bolje razumio sam svemir. U ovoj fazi prisutna je veća razina objektivnosti negoli u

prethodnoj. Posljednju, funkcionalnu fazu, odlikuje dobro poznavanje čovjeka o svijetu koji ga okružuje i fenomenima koji se pojavljuju, a te spoznaje nastoje se funkcionalno iskoristiti u svakodnevnom životu. Može se reći kako ova faza posjeduje značajke modernosti; racionalizam, funkcionalizam, pozitivizam i objektivnost. Pojavom industrijske revolucije navedene vrijednosti sve više oživljavaju i dosežu puni zamah. No, s vremenom se počinju uočavati manjkavosti moderne kao takve: hegemonija, dominacija zapadnjačke kulture, iskorištavanje radne snage, sve veća stopa siromaštva, dehumanizacija, prenaplašeni individualizam i slično. Nekoć smatrana objektivna znanost podliježe dubljim promatranjima iz čega se uviđaju njeni nedostaci, metodologija koja ne može zadovoljiti sve potrebe društva te subjektivnost koja ju prožima. Kao odgovor na manjkavosti modernog pristupa znanosti i njene metodologije, javlja se postmoderna (Tanudirjo, 2017).

Postmoderna znanost i znanje karakterizira kao relativne i subjektivne. Stoga, ona odbacuje pozitivistički pristup znanosti koji smatra kako postoji jedna jedina točna i objektivna istina te otvara prostor za subjektivnost, heterogenost i demokratizaciju. Zahvaljujući njegovanju i isticanju takvih vrijednosti, otvara se prostor za pojavu pseudoznanosti koja, zahvaljujući plodnom tlu, iznimno brzo raste i razvija se (Tanudirjo, 2017). Prema Giddensu (2005), još neke od značajki postmoderne su rizici, odnosno neizvjesnost budućnosti, slaba kontrola i predvidljivost. On ih također dijeli u dvije skupine rizika; *vanjski* – rizici i katastrofe koji nisu ostvareni od strane ljudi poput bolesti i prirodnih katastrofa i *proizvodni rizici* – za koje je odgovoran čovjek svojim djelovanjem, poput globalizacije i promijenjene dinamike socijalnih odnosa. Imajući na umu da je za proizvodne rizike odgovoran čovjek, odnosno razvoj znanosti i tehnologije, ne čudi činjenica da budućnost postaje sve neizvjesnija, a odnos prema znanosti sve više sumnjičav s dozom nepovjerenja. U tom pravodobno tempiranom trenutku, pseudoznanstvenici društvu počinju nuditi stabilnost, predvidljivost i svojevrsnu sigurnost u neizvjesnom i nesigurnom svijetu. Odnosno, nude sve ono u čemu znanost nije uspjela. Primjerice, alternativna medicina nudi mogućnost utjecaja na vlastito zdravlje, a astrologija mogućnost kontroliranja vlastitog života (Pavić, 2013).

2.3. Najpoznatiji oblici pseudoznanosti

2.3.1. Astrologija

Vjeruje se kako termin i pojava astrologije datiraju oko 2000 godina prije Krista, u vrijeme Mezopotamije. Pobornici astrologije vjeruju u mogućnost čitanja i dešifriranja božjih poruka kroz kretanje planeta. Sve do pojave kršćanstva, astrologija se koristila u svrhu proricanja i čitanja budućnosti te kao smjernica u donošenju životnih odluka. Sve do 20. stoljeća astrologija i nije plijenila toliku pažnju, dok mediji i tisak ne počinju objavljivati dnevne horoskope i na taj način privlačiti veću masu publike. Razlozi zbog kojeg astrologija pripada pseudoznanosti njeni su postulati koji su sami po sebi neodređeni i dvosmisleni, a zaključci nejasni i subjektivni (Hansson, 2008). Naime, nerijetko se događa da više astrologa istu pojavu definira na različite načine, odnosno dolaze do različitih zaključaka (Pruzhinin, 1995). No, s druge strane, ona masi pruža određeno opuštanje, sigurnost i predvidljivost koju, kako Giddens (2005) navodi, ne možemo pronaći u ovom suvremenom svijetu punom rizika. Stoga i ne čudi njezina popularnost i široka prihvaćenost od strane velikog broja ljudi.

2.3.2. Alternativna medicina

Homeopatija, osteopatija, akupunktura, travarstvo i liječenje hipnozom samo su neki od oblika danas prisutne alternativne medicine. Četiri glavne značajke svih oblika su priroda, vitalnost, znanost i duhovnost. Također, još jedna od karakteristika alternativne medicine jest njezina dihotomija, odnosno isticanje krajnosti (prirodno-umjetno, sirovo-procesuirano..) gdje se naravno uz prvi pojam, odnosno prvu krajnost veže pozitivna konotacija, a uz drugu negativna. Za razliku od klasične medicine, alternativna medicina daje svu moć pojedincu, odnosno zagovara stav kako je zdravlje i mogućnost utjecaja na njega u rukama čovjeka, što je svakako vrlo primamljivo i ohrabrujuće. Kao i astrologija, niti ova pseudoznanost ne barata čvrstim dokazima ili ponovljenim, dokazanim eksperimentima, već se poziva na holističko pristupanje čovjeku i povezivanje sa Svemirom (Sampson, 1995., Hansson, 2008). Postavlja se pitanje zašto i ona, poput astrologije, privlači veliki broj ljudi i zagovornika. Štoviše, istraživanja su

pokazala da su visokoobrazovani ljudi znatno skloniji prihvaćanju i korištenju metoda alternativne medicine. Odgovor ponovno leži u nepovjerenju koje su ljudi razvili prema institucijama, znanosti i klasičnoj medicini, no s druge strane, ona osim medicinskih aspekata pruža i određenu utjehu (poput religije), holistički pristup zdravlju i duhovnu snagu (Pavić, 2013).

2.3.3. Kreacionizam

Teorija evolucije od samog nastanka i pojavljivanja za sobom je povukla brojne kontroverze. Naime, činilo se kao da poveći broj ljudi odbija vjerovati u nastanak ljudske vrste od potencijalnih predaka, primata. Teološka teorija nastanka prvih ljudi, kreacionizam, privukla je znatno veći broj pobornika. Veliki uzrok tome može biti i pojava pokreta eugenike, koji krajem 19. stoljeća u velikoj mjeri, rasistički obojano, krivi Afroamerikance za siromaštvo, needuciranost i loš životni standard, odnosno njihov genom te u skladu s time, promovira politiku zaustavljanja prokreacije biološki inferiornih rasa i nacija (Matić, 2001).

3. RAZLIKE IZMEĐU ZNANOSTI I PSEUDOZNANOSTI

Znanost polazi od temeljnih postavki kako prirodni svijet djeluje po određenim principima koje znanstvenici potom otkrivaju metodama eksperimenta i opažanja. Vrlo je česta pojava u kojoj se neznanstvena vjerovanja pokušavaju maskirati i predstaviti kao znanstvena (Daempfle, 2012., Lack i Rousseau, 2016, Lakatos, 1978). Naravno, neka od njih je lako uočiti na prvi pogled i bez pretjeranog poznavanja značajki pseudoznanosti i loše znanosti; poput magije i duhova, no s druge strane, postoje i ona koja su teško razlučiva kao što je antivakcinacijski pokret roditelja. Uzimajući antivakcinacijski pokret kao primjer, očigledno je koliko potencijalnih i realnih opasnosti slijepo vjerovanje u pseudoznanost može donijeti i to ne samo na području zdravstva, već i politike i obrazovanja (Raff, 2013).

U daljnjem tekstu navedeni su kriteriji razlikovanja znanosti od pseudoznanosti (Raff, 2013).

- 1) Prvi indikator razlučivanja znanosti od pseudoznanosti jest mjesto objavljivanja članka ili istraživanja. Naime, znanstveni časopis nudi najveću vjerodostojnost, pouzdanost i relevantnost budući da je napisan od strane stručnjaka. Nadalje, ono što odlikuje znanstveni časopis su i recenzije drugih stručnjaka iz istog polja znanosti. Izvori kao što su novine, popularne knjige, blogovi i akademske knjige na hijerarhiji pouzdanosti znatno su skloniji prikazivanju i proklamiranju pseudoznanosti.
- 2) Drugi indikator odnosi se na nemogućnost opovrgavanja određene tvrdnje. Znanost je neprestano podložna promjenama, novim otkrićima, otkrivanju anomalija, rušenju postojećih teorija te preispitivanju onog već znanog, dokazanog i postojećeg. Znanost prihvaća dokaze koji upućuju na netočnost neke činjenice te ju ponovno ispituje. Za ovaj kriterij demarkacije zaslužan je Karl Popper (2002), a uz njega ističe i važnost dosljednosti empirijskog sustava. Pseudoznanost, s druge strane, opovrgava sve navedeno – ona nudi i zagovara tvrdnje koje ni u kom slučaju ne mogu biti opovrgnute.

- 3) Kvalitetan znanstveni model koji iza sebe nosi mnoštvo drugih studija u mogućnosti je proizvesti određene hipoteze i na taj način stvoriti određenu predvidljivost – za razliku od pseudoznanosti. Primjerice, teorija kreacionizma ne stvara nikakva predviđanja.
- 4) Znanost polazi od temeljne postavke da za sve prirodne fenomene postoji i prirodno objašnjenje. Pseudoznanost je za razliku od znanosti, sklona pojave objašnjavati neprirodnim pojavama poput magije, Boga, duhova te bilo čega drugog što odmiče od zakona fizike.
- 5) Znanost je sklona provjeravanju hipoteza, kao i dokaza koji opovrgavaju određenu teoriju. Pseudoznanost, u toj istoj situaciji, opovrgava sve one dokaze koji ne idu u prilog određenoj teoriji, ne osvrćući se na njih niti ih testirajući kako bi dokazali suprotno. Naime, pseudoznanstvenici uvažavaju samo one podatke koji govore u prilog njihovoj teoriji, dok sve ostale jednostavno odbacuju.
- 6) Znanost, za razliku od pseudoznanosti, ne koristi anegdote i iskaze pojedinaca kao temelj za izgradnju teorije. Naime, poznato je kako je ljudska percepcija zamagljena i subjektivna, kao i da su ljudske interpretacije i opažanje svijeta nepotpune i netočne.
- 7) Pseudoznanost se u velikoj mjeri oslanja na postignuća drevnih civilizacija, ističući kako su upravo oni stekli najvažnija i najpotpunija znanja o svijetu koji nas okružuje i njegovim fenomenima. Znanost naravno takav pristup ne uvažava, budući da je poznato kako su današnje novije spoznaje daleko točnije nego one naših predaka.
- 8) U znanosti, teorije su specifične, a tretmani imaju ograničenja. Suprotno tome, pseudoznanstvenici ističu kako se njihovi tretmani mogu primijeniti na gotovo sve. Primjerice, tretman za ADHD uspješno liječi i autizam, teškoće u učenju i druge ponašajne poremećaje, bez obzira na različitost uzroka pojave tih bolesti i njihove prirode.

- 9) Znanost je sklona recenziranju od strane drugih stručnjaka, za razliku od pseudoznanosti koja takve pothvate odbija. Recenziranje od strane drugih stručnjaka jedan je od temeljnih alata kojim se minimaliziraju ljudske greške, propusti u istraživanjima i manjkavosti studija.

Uz navedene indikatore Pavić (2013) predlaže i još dodatna dva vrlo vrijedna kriterija: nemogućnost dobivanja istih podataka i rezultata ponavljanjem testa u istim uvjetima od strane neutralnog istraživača te inzistiranje pseudoznanstvenika za pronalaženjem protuargumenata od strane onoga tko dovodi u pitanje određenu teoriju. Drugim riječima, pseudoznanstvenici od onih koji sumnjaju u njihovu teoriju zahtijevaju da ju opovrgnu s čvrstim dokazima, a ukoliko se to ne ostvari, njihova teorija smatra se neupitno potvrđenom.

3.1. Zašto ljudi vjeruju u pseudoznanost?

Prethodno opisane razlike između znanosti i pseudoznanosti bez sumnje ukazuju na epistemološke slabosti i manjkavosti pseudoznanosti koje bi na prvi pogled ljudima kao racionalnim bićima trebale biti veoma uočljive, no i dalje veliki broj ljudi vjeruje i podržava pseudoznanstvene tvrdnje i teorije. Neizbježno, postavlja se pitanje koji je uzrok tome, pored ranije opisanog sociološkog konteksta. Naime, radi se o varljivosti ljudske kognicije i percepcije. Ben Goldacre (2009), Caleb Lack i Jacques Rousseau (2016) opisuju neke od tih kognitivnih varki: nasumičnost, regresija prema prosjeku, pristranost prema pozitivnim dokazima, pristranost zbog prethodnih uvjerenja, dostupnost te društveni utjecaj.

Nasumičnost se odnosi na stvaranje nečega ni iz čega, odnosno na traženje i stvaranje pravilnosti tamo gdje ih uopće nema. Primjerice, istraživanja su pokazala kako ljudi često iz niza nasumičnih, nepovezanih događaja stvaraju pravilnosti. Ovaj primjer najbolje se ogleda u području pseudopovijesti gdje se nizom nasumičnih događaja pokušavaju kreirati određene teorije zavjere.

Regresija prema prosjeku je fenomen pomaka pojava kada dođu do krajnosti – natrag prema sredini. Ovaj primjer možda se najbolje ogleda u području alternativne medicine, primjerice, ljudi odluče učiniti sve kada njihova bol u leđima dosegne vrhunac - otići će k homeopatu kojemu će i potom pripisati ozdravljenje, premda stvari najčešće ionako same krenu nabolje. Regresija prema prosjeku vrlo često se brka s uzrokovanjem, što je za ljude posve prirodno, no često pogrešno navodi na viđenje uzročnih odnosa ondje gdje ih nema.

Čini se da kao ljudi imamo urođenu sklonost da bismo i precjenjujemo dokaze koji potvrđuju zadanu hipotezu. U tom pogledu, javlja se još jedna od kognitivnih varki, a to je **pristranost prema pozitivnim dokazima**. Veliki broj ispitivanja i istraživanja potvrđuje pristranost u biranju potvrdnih podataka, što može biti i vrlo opasno. Naime, ukoliko postavljamo samo pitanja u korist vlastite hipoteze, veće su i šanse da ćemo dobiti rezultate koji potvrđuju našu hipotezu, a time onda ostavljamo gotovo nimalo prostora za kritičko promišljanje, kognitivne konflikte i daljnja propitivanja. Ova kognitivna varka štoviše, jedno je i od karakteristika same pseudoznanosti.

Još jedna od vrlo čestih varki ljudskog uma jest **pristranost zbog prethodnih uvjerenja**. Iznimno smo često skloni interpretirati nove informacije i donositi zaključke, sudove i stavove na temelju prethodnog znanja i iskustva. Može se reći kako je naša procjena kvalitete novih dokaza pristrana zbog naših prethodnih uvjerenja. Napokon, zahvaljujući **dostupnosti** ljudi imaju tendenciju donositi odluke uvjetovane vizualno privlačnim i emocionalno obojanim podacima, a ne velikim brojem impersonalnih, statističkih podataka. **Društveni utjecaj**, od kojeg nikada ne možemo pobjeći, odnosi se na ljude s kojima ulazimo u interakcije te situacije u kojima se nalazimo. Logično, selektivno smo izloženi informacijama koje potvrđuju naša uvjerenja jer se izlažemo situacijama gdje su ta uvjerenja potkrijepljena i jer se izlažemo ljudima koji potvrđuju ta ista uvjerenja.

Nakon uvodnog pregleda pseudoznanosti, slijedi prikaz jednog od njenih brojnih područja; antivakcinacijskog pokreta koji će predstavljati i temelj za istraživanje u ovom radu.

4. ANTIVAKCINACIJSKI POKRET

Antivakcinacijski pokret javlja se kao određeni odgovor na opravdanost i učinkovitost cijepljenja kao dokazano najuspješnijeg preventivnog programa suvremene medicine. Iako u novije vrijeme on doseže svoj puni zamah, začetci antivakcinacijskog pokreta uviđaju se još od prvih otkrića cjepiva i provedbe cijepljenja. Antivakcinacijskim stavom nazivamo fenomen odbijanja cijepljenja, a zagovaranje i širenje takvog stava antivakcinacijskim pokretom (Kata, 2010., Blume, 2006). Skeptici prema cijepljenju i tzv. *antivakseri* svoje stavove temelje na neznanstvenim podacima i teorijama, odnosno neznanstveno utemeljenim informacijama (Bralić, 2016).

4.1. Kratki pregled razvoja antivakcinacijskog pokreta

Antivakcinacijski stav javlja se već u 18. stoljeću pojavom cjepiva protiv velikih boginja. Naime, iako su statistički podaci ukazivali na manju stopu smrtnosti kod ljudi, ova ideja dočekana je s određenom sumnjom i otporom. Već tada kreirane su određene teorije zavjere po pitanju cijepljenja. Unatoč teškoćama na koje je cijepljenje nailazilo na svojem putu, ono ipak postaje obvezno u većini zemalja svijeta. No, znatnija pozornost antivakcinacijskom stavu i pokretu počinje se pridavati 1998. godine objavom članka kirurga Andrewa Wakefielda. Naime, u svojem kontroverznom članku Wakefield opisuje istraživanje na uzorku od 12 djece koja su imala crijevne tegobe i ponašajne probleme (uglavnom dijagnosticiran autizam). Navodi roditelja ukazuju na to kako su problemi djeteta započeli nekoliko dana nakon dobivanja cjepiva MMR¹. U rezultatima istraživanja ukazuje se na povezanost MMR cjepiva s pojavom i razvojem autizma, no dublji pregled na samu metodologiju iznjedrilo je njezine brojne nedostatke kao i netočnost izvedenih zaključaka. Drugim riječima, nije uočena ikakva direktna poveznica ili uzročna veza između MMR cjepiva i autizma. Kasnije, detaljnijim ispitivanjem i

¹ Kombinirano cjepivo protiv ospica, zaušnjaka i rubeole, skraćena od engleskog naziva MMR – measles, mumps, rubella

istraživanjem, utvrđena je neetičnost Wakefielda kao i njegovo namještanje rezultata u cilju promocije antivakcacijskog stava, to jest, povezivanja cijepljenja s razvojem autizma (Vasconcellos-Silva, Castiel i Griep, 2014).

Prava panika počinje se širiti i zakuhtavati 2001. godine pojavom brojnih kvaziistraživanja koja dovode u direktnu vezu MMR i autizam, ali i emocijama nabijenih anegdota roditelja koji počinju kriviti i upirati prstom u zdravstvene institucije, liječnike i cjepiva. Gotovo svi mediji počinju opskrbljivati sve veći prostor ovim pričama, a 2002. godine počinju izlagati i pisati o znanstvenim „dokazima“ u korist svoje teorije. Liječnici nasljednici Andrewa Wakefielda nastavljaju dokazivati tezu o povezanosti MMR cjepiva i autizma i odjednom se javlja veliki broj istraživanja koja govore u prilog tome. No, iznenađujuće, niti jedno od tih istraživanja nije bilo objavljeno u relevantnim znanstvenim časopisima. Štoviše, na poziv *Savjeta za medicinska istraživanja* autorima da prikažu svoje radove i rezultate te istupe s pozitivnim prijedlozima, oni se oglašuju (Goldacre, 2009). Prisjetimo li se ranije opisanog kriterija za uočavanje pseudoznanosti koji govori o mjestu objavljivanja rada, vrlo lako se može doći do zaključka o vjerodostojnosti i znanstvenosti takvih tvrdnji.

Panika se i dalje nastavlja širiti, a mediji sve više prikazivati i prenositi dramatične priče roditelja o pojavi autizma kod djeteta neposredno nakon cijepljenja. 2006. godine posebnu pozornost počinje plijeniti rad još jednog od Wakefieldovih nasljednika; liječnika Arthura Krigsmana. I ovoga puta, detaljnijim propitivanjem samoga rada izvedeni su određeni zaključci i istine; Wakefield i Krigsman radili su kao liječnici u privatnoj američkoj klinici za autiste koja nudi ekscentrične terapije za razvojne poremećaje, što je zasigurno utjecalo na smjer njihovog rada. Iako su u to vrijeme niknula brojna znanstvena istraživanja objavljena u najprestižnijim i najcjenjenijim znanstvenim časopisima koja su ne samo opovrgavala povezanost tih dvaju faktora, već čak i ukazivala na sigurnost MMR cjepiva, javnost je te radove u potpunosti zanemarila i zaobišla. Gotovo nijedne dnevne novine ili medijski program nisu izložili te rezultate. Jer, logika navodi kako dokazi i teorije koji ne navode na opasnost, nisu toliko medijski

zanimljivi. S druge strane, treba imati na umu i karakteristiku pseudoznanosti koja bira samo one podatke koji govore u prilog njenoj hipotezi, dok ostale ignorira (Goldacre, 2009).

4.2. Mediji, informatizacija i antivakseri

Sve to rezultiralo je jačanjem antivakcinacijskog pokreta i sve većim brojem roditelja koji odbijaju cijepiti vlastitu djecu. Stopa procijepljenosti općenito u svijetu pada, a roditelji na „zastarjele“ bolesti poput ospica i zaušnjaka gledaju kao na ne odveć opasne. Sve to za sobom povlači određene posljedice kao što je ponovno javljanje tih istih, nekoć iskorijenjenih bolesti, od kojih neke nisu naročito opasne (zaušnjaci), do onih koje su po život opasne. Ironično je kako su se određene bolesti koje su karakteristične za siromašne dijelove svijeta, sve više počele javljati u visko razvijenim zemljama, zahvaljujući visokoj tehnologiji i informatizaciji koja omogućuje jednim klikom dolazak do mnoštva nepouzdanih, neistinitih i znanstveno neutemeljenih informacija i dokaza. Osim toga što donosi brojne nepouz dane podatke, informatizacija daje i mogućnost objavljivanja svakojakih komentara na raznim blogovima, portalima i stranicama od strane nestručnih ljudi (Vasconcellos-Silva, Castiel i Griep, 2014). Sve to kod publike koja takve sadržaje konzumira uzrokuje zbunjenost i strah, a dodamo li k tome još nepovjerenje i sumnju koju ljudi imaju prema institucijama u suvremenom svijetu, pojam „društva u riziku“ koji spominje i Giddens (2005), činjenica da antivakcinacijski pokret privlači toliki broj ljudi i ne čudi u potpunosti.

Koliki utjecaj Internet i informacije dobivene tim putem imaju u donošenju odluka u suvremenom, modernom svijetu, govore podaci istraživanja (Kata, 2010) koji prikazuju koji su to sadržaji u najvećoj mjeri zaslužni za usvajanje antivakcinacijskog stava. Očekivano, kao što je i prethodno navedeno, to su prije svega emotivno nabijeni sadržaji kao što su osobna svjedočanstva roditelja djece s autizmom i fotografije te iste, oboljele djece.

Nadalje, glavne ideje koje su presudile u usvajanju antivakcinacijskog stava su sigurnost i učinkovitost, alternativna medicina, teorije zavjere, osobna sloboda građana, moralnost, religija i ideologija te dezinformacije. Očekivano, pobornici antivakcinacijskog stava na cjepivo gledaju kao na biološke otrove, po zdravlje i život opasne. Zato se češće okreću alternativnoj medicini koja se zdravlju čovjeka posvećuje holistički, naglašava se „povratak prirodi“, a u skladu s time i prirodna imunizacija kao najdjelotvornija i najbezopasnija. Homeopatija, kiropraktika i akupunktura na hijerarhiji imunizacije daleko su iznad metode cijepljenja. Svojestveno demokratizaciji današnjeg društva, neupitno se javlja i pojam zadiranja u osobnu slobodu i prava pojedinca. Stoga, pobornici antivakcinacijskog stava smatraju kako nametanje cijepljenja kao obveznog krši temeljna ljudska prava i zadire u odluke roditelja koji kao takvi, najbolje znaju što je za njihovo dijete ispravno. Panika oko cijepljenja izaziva i javljanje određenih teorija zavjera kao što je izmišljanje sindroma „iznenadna dojenačka smrt“ od strane liječnika kako bi se opravdala i objasnila „slučajnost“ umiranja djeteta dojenačke dobi neposredno nakon primanja cjepiva. Važno je istaknuti i kako ovo istraživanje, koje obuhvaća veliki broj američkih i kanadskih web stranica, navodi sklonost antivaksera za odbijanje znanstvenih, kliničkih i epidemioloških studija koje ukazuju na sigurnost i učinkovitost cijepljenja (Kata, 2010).

Pseudoznanstveni elementi koji se mogu uvidjeti u antivakcinacijskom pokretu (Howard, Rubinstein Reiss, 2018) su prije svega prebacivanje tereta dokazivanja, što znači da protivnici cijepljenja ne smatraju kako je njihov zadatak pružiti utemeljene dokaze za svoje tvrdnje, već lopticu prebacuju na kritičare kojima postavljaju zahtjev da ih pokušaju opovrgnuti. U slučaju neuspjeha, smatraju kako njihove tvrdnje ostaju istinitima, vrijedećima i neosporivima. Drugi element odnosi se na tzv. *premještanje šipke*; nakon što se iznesu dokazi na određenu tvrdnju, kojom se ona opovrgava, pobornici antivakcinacijskog pokreta zatim traže druge, veće dokaze. Primjerice, 1991. godine zbog negativnog publiciteta iz cjepiva uklonjen je timerosal (koji se povezivao s autizmom), a za kojeg su pobornici antivakcinacijskog pokreta smatrali da će smanjiti stopu autizma. Nakon što se to nije dogodilo, počeli su okrivljavati druge sastojke koji

se nalaze u cjepivima. Nadalje, tu je i naturalistički pristup gledanja na prirodno kao „dobro“, odnosno na umjetno kao „loše“. Naime, protivnici cijepjenja prednost daju prirodnom stjecanju imuniteta u odnosu na ubrizgavanje umjetnih tvorevina i svakojakih kemikalija – u središtu njihovog pokreta jest gledanje na bolesti protiv kojih se koristi cjepivo kao na benigne i nimalo ugrožavajuće (unatoč tome što su istraživanja pokazala kako primjerice ospice mogu dovesti do brojnih komplikacija pa čak i uzrokovati potpuno brisanje imuniteta kod pojedinca). Važno je navesti i kako zagovornici antivakcinacijskog pokreta vrlo često pogrešno iščitavaju i tumače statističke podatke, koriste se lošom matematikom i lošom znanošću, njihova kvaziistraživanja uglavnom su metodološki manjkava, a izjave i dokazi često se temelje isključivo na osobnim iskustvima i anegdotama obojanim snažnim emocijama.

Zaključno, može se reći kako unatoč svojim postignućima i smanjenoj incidenciji bolesti protiv koji se obvezno cjepivo koristi, cijepljenje kao da postaje žrtvom svojeg uspjeha. Naime, s obzirom da mnogi ljudi nisu bili svjedoci pojavama bolesti protiv kojih se provodi cijepljenje, počeo se stvarati određeni stav kako stoga, takve bolesti i nisu i ne mogu biti naročito opasne. Budući da su djeca ona skupina na koju se cijepljenje uglavnom odnosi, a roditelji oni koji za njih donose tako važne odluke, neminovno se dotičemo i pitanja roditeljstva. Demokratizacija i modernizacija života i svijeta općenito ogleda se i u tom polju. Javljuju se novi oblici odgojnih stilova, postupaka, vrijednosti i roditeljstva, a samim time i novi izazovi s kojima se današnji roditelji susreću. Cijepiti ili ne cijepiti vlastito dijete samo je jedan od njih, međutim vrlo značajan po pitanju zdravlja pogledamo li koliku medijsku pozornost ovaj fenomen plijeni i privlači. U sljedećem poglavlju biti će prikazani neki od najznačajnijih suvremenih oblika roditeljstva kako bi se dobio uvid u vrijednosti na kojima se oni baziraju, odnosno načinu na koji roditelji shvaćaju svoju ulogu, odgoj djeteta i njegovu dobrobit.

5. SUVREMENO RODITELJSTVO

Roditeljstvo podrazumijeva „*složeni skup socijalnih stavova (očekivanja i ciljeva), različitih praksi u kojima dolazi do spoja bio-socijalnog aspekta ljudske prokreacije sa socijalno-kulturnim aspektima brige i odgoja novih generacija i socijalno-psihološku identifikaciju ličnosti u odrastanju sa starijim roditeljskim uzorima*“ (Milić, 2001:172). Ono predstavlja univerzalnu društvenu ulogu pojedinca, neprestanu društvenu pojavu i odnos, ali i skup stavova, odnosa i aktivnosti u svakodnevnom životu pojedinca koji odgaja potomstvo (Tomanović, 2007).

Obitelj kao univerzalna društvena institucija postoji od pamtivijeka, a tijekom stoljeća doživjela je brojne preobrazbe. U različitim dijelovima svijeta možemo pronaći i različite strukture i funkcije obitelji, različitu raspodjelu moći i autoriteta, ali i različite odgojne stilove i pogled na dijete, djetinjstvo i ulogu roditelja. Moderna, izolirana nukleusna obitelj 50-ih i 60-ih godina dvadesetog stoljeća dugo vremena imala je status idealne, savršene obitelji koja je bila prepoznata kao model za svakodnevni život i esencijalna za funkcioniranje društva. Temeljne, nesvodive funkcije takve obitelji bile su primarna socijalizacija djece te stabilizacija odraslih ličnosti. Drugim riječima, obitelj je bila shvaćena kao „*ispušni ventil*“ i „*sigurna oaza*“ koja predstavlja suprotnost svakodnevnom stresu, a u kojoj je igra s djecom bila temelj roditeljstva. U takvoj obitelji rodne uloge bile su iznimno diferencirane i komplementarne; muškarac kao hranitelj, žena kao emotivna podrška. No, kasnih 70-ih godina počinju se javljati brojni studentski i feministički pokreti koji ruše strukturu i status do tad savršene obitelji. Počinju se preispitivati obiteljske vrijednosti, uloge, raspodjela moći, a puni zamah ove pojave javlja se početkom 21. stoljeća (Beck-Gernsheim, 2002).

U skladu s brojnim promjenama koje moderna i postmoderna društva donose, tradicionalna obitelj susreće se s brojnim novim zahtjevima i teškoćama. Naime, tradicionalne vrijednosti u društvu bivaju zamijenjene postmodernim vrijednostima kao što su individualizacija, samoostvarenje, sekularizacija, individualni izbor životnog stila, radikalna promjena intimnosti, veći naglasak na kvaliteti života i slično. Shodno tome,

više ne postoji jedan dominantan tip obitelji, već se javljaju brojne raznolikosti: sve veći broj samaca, kohabitacijskih zajednica, sve veći broj parova bez djece, jednoroditeljskih obitelji, kasniji ulazak u brak, a rastava postaje češćom pojavom nego ikada prije (Beck-Gersheim, 2002, Senior, 2014).

U sljedećim podpoglavljima slijedi prikaz nekih od najčešćih suvremenih, alternativnih životnih stilova.

5.1. Samački život

Samački život može biti posljedica rastave, smrti partnera ili svjesne odluke. Danas, zahvaljujući sve većoj izraženosti i naglašenosti vrijednosti individualizacije, nemali broj ljudi odlučuje se za samački život. Ovaj životni stil u tradicionalnim, predmodernim društvima pratila je snažna stigma, posebice ako se radilo o slučaju razvoda, gdje je takav način života obilježen kao devijantan, kao odklon od normalnosti. No, danas kada je brak shvaćen kao formalnost i kada mediji otvoreno komentiraju i pišu o rastavi, ova pojava počinje se shvaćati kao uobičajena i nimalo kontroverzna. Nadalje, vrijedno je spomenuti i sve veću anticipaciju žena i njihovo uključivanje na tržište rada koje im svakako omogućuje priliku za izgradnju karijere, a samim time i veću financijsku neovisnost. U skladu s time, zaposlene žene ne trebaju financijsku pomoć od muškarca, a zahvaljujući suvremenoj medicini niti za rađanje djeteta (Beck-Gersheim, 2002).

Suvremeno društvo i individualizacija sa sobom nose sve više opcija, što predstavlja i svojevrsan teret. Naime, slabljenjem tradicije gubi se podrška, a ljudi su primorani sami istraživati i ispitivati odnose i uloge u obitelji i unutar toga pronalaziti ono što njima najviše odgovara, što je svakako zahtjevniji i rizičniji proces od ulaska u uhodanu i općeprihvaćenu jedinstvenu strukturu obitelji. Ne postoji niti općeprihvaćeni oblik ljubavi, bitka spolova postaje središnja drama suvremenosti, zbog individualizacije sve se češće javljaju i sukobi među parovima zbog sve širih mogućnosti izbora, bitke spolova, nejasnih rodnih uloga te okrenutosti oba partnera ka karijeri. Stoga i ne čudi činjenica da se sve veći broj ljudi odlučuje za samački život. No, s druge strane, podaci

pokazuju kako većina muškaraca i žena koji žive sami navode dijete kao jedan od glavnih životnih ciljeva (Beck-Gersheim, 2002). Postavlja se pitanje ukoliko tome je tako, zašto danas muškarci i žene češće doživljavaju neuspjeh na putu do tog cilja u odnosu na prijašnje generacije. Koje su to glavne prepreke? Imaju li ipak drugi ciljevi prioritet nad djecom? Iz svega navedenog lako se zaključuje kako ljudi, prilikom stupanja u veze, vrlo često rade računicu uloženog i dobivenog, odnosno računicu između individualizacije, samoostvarenja, izgradnje karijere i neovisnosti nasuprot kompromisu, žrtvovanju i bezuvjetnom davanju. Čini se kao da dijete na toj hijerarhiji ciljeva ipak zapada u drugi plan.

5.2. Kohabitacija

Izvanbračna zajednica kao još jedna od suvremenih inačica obitelji nije naročito novi fenomen. Naime, zabilježeni podaci pokazuju kako su još od 18. stoljeća kraljevi, prinčevi i vojvode pored legitimnog braka ulazili i u izvanbračne zajednice sa svojim ljubavnicama. Izvanbračna zajednica danas postaje sve popularniji životni obrazac, a slično kao i kod samačkog života i ovdje su vrlo naglašene suvremene vrijednosti kao što su pluralizam, sekularizacija i individualizacija. Može se reći kako se izvanbračna zajednica javila kao svojevrsno rješenje za minimaliziranjem rizika u vezi koji su danas veći nego ikada prije (Bumpass i Lu, 1999., Boot i Crouter, 2002). Ako uzmemo formalno sklapanje braka i rođenje djeteta kao dvije glavne prekretnice u životu pojedinca, koje samim time otežavaju izlazak iz veze i predstavljaju jednu vrstu prepreke, logičan slijed događaja navodi biranje kohabitacije pred brakom. Kohabitacija se često smatra kao „uvod u brak“ gdje partneri bolje upoznaju jedan drugoga i testiraju svoju vezu, no s druge strane činjenice govore kako takvo gledanje na odnos, kao svojevrsnu pripremu i pokušaj, rezultira većom vjerojatnošću za razdvajanjem i prekidom veze. Međutim, u situacijama rođenja djeteta, čini se kao da ipak većina kohabitacijskih zajednica opstaje, odnosno djeca sve češće postaju sastavni dio takvih zajednica, a roditeljstvo više nije ograničeno isključivo na brak (Bumpass i Lu, 1999).

5.3. Jednoroditeljske obitelji

Nagli porast broja jednoroditeljskih obitelji ponajviše se bilježi u razvijenim zemljama poput SAD-a, Kanade i Australije (Gringlas i Weinraub, 1995). Uzroci nastanka ovog tipa obitelji odlikuju se sve većom stopom razvoda braka i rađanja od strane nevjerenih majki. Jednoroditeljske obitelji smatrane su kao disfunkcionalne i kao prijetnja socijalnoj koheziji, kao društveni problem, ali i kao određeni bijeg od patrijarhata. Dok teorije o jednoroditeljskim obiteljima kao društvenom problemu i prijetnji naglašavaju pojmove kao što su razvoj devijantnog ponašanja kod djece, marginalizacija, deprivacija i siromaštvo, teorija o jednoroditeljskim obiteljima kao društvene grupe u riziku izdvaja ih kao alternativni životni stil koji se javlja kao posljedica individualizacije u razdoblju kasne modernosti (Wagner-Jakab, 2008., Tomanović, Ljubičić, Stanojević, 2014).

No, uz jednoroditeljske obitelji veže se i veliki broj problema. Najizraženiji i najčešći problem je materijalna depriviranost koja se najviše ogleda u području financijske i stambene depriviranosti kao rezultat rizične ekonomske pozicije na tržištu rada samih majki, neadekvatne podrške države i neredovite alimentacije od strane očeva. Stambena deprivacija povezana s preseljenjem najčešće ostavlja iznimne posljedice po dijete zbog napuštanja prijatelja i uključivanja u novu, nepoznatu okolinu. Drugi najzastupljeniji problem koji se veže uz ove obitelji je socijalna izolacija članova jednoroditeljskih obitelji koja je povezana s neprihvaćenošću od strane društva i stigmatizacijom. Problemi roditeljstva povezani su s odsustvom drugog roditelja s kojim bi se dijelile odgovornosti i obveze oko domaćinstva, a majke se u tom procesu snalaze znatno teže zbog preuzimanja uloge „hranitelja“. Međutim, treba navesti i kako je za analizu raznih jednoroditeljskih obitelji ključno uzeti u obzir i njihovu dinamiku; u kojem periodu odrasle osobe i djeteta se ona razvila i koja su njena iskustva (Tomanović, Ljubičić, Stanojević, 2014).

Što se tiče društvenog pogleda na jednoroditeljske obitelji, zanimljivo je navesti kako se društvo ne odnosi jednako prema svim tipovima jednoroditeljskih obitelji. Tako se najpozitivniji stav može uočiti u odnosu na udovce/udovice, zatim prema rastavljenima i

neoženjenima s tendencijom veće diskriminacije majki u odnosu na očeve, a najnepovoljniji položaj u društvu je položaj majki izvanbračne djece (Šarić, Pećnik, 2010).

5.4. Homoseksualne i lezbijske obitelji

Homoseksualne ili istospolne obitelji svakako su u svojim začetcima naišle na najviše netrpeljivosti i najnepovoljniji status u društvu. Iako povijest bilježi institucionalnu netrpeljivost prema homoseksualcima, danas, posebice u zapadnim zemljama svijeta, uviđa se znatno tolerantniji odnos. Kasna modernost, koja sa sobom donosi pluralizam obiteljskih zajednica, rezultirala je sve većim brojem gay i lezbijskih parova, no ne samo to- javlja se i sve veći broj djece u takvim zajednicama. Iako je većina homoseksualaca i lezbijki postala roditeljima u prijašnjim vezama dok se još nisu bili izjasnili kao gay, sve veći broj danas ipak uspijeva dobiti dijete i nakon izjašnjenja (Patterson u Fisher, McNulty, 2009).

Primjerice, lezbijke sve češće biraju metodu oplodnje gdje su sklonije odabrati homoseksualnog donora, budući da oni razumiju homofobnu diskriminaciju. Također, danas je i sveprisutnija metoda legalnog posvojenja. Iako su se dugo vremena uz gay i lezbijske obitelji poistovjećivali određeni rizici i bojazni po pitanju odgoja djece pa čak i u smislu mentalnih bolesti, pokazalo se kako takvi parovi imaju prije svega ravnopravnije odnose i uloge te da se djeca odgojena u takvim obiteljima ni po čemu ne razlikuju od onih iz heteroseksualnih obitelji. Štoviše, takva djeca su sklonija prihvaćanju različitosti, socijalno odgovornija i manje sklona predrasudama, a što se tiče razvoja seksualnosti i psihološkog razvoja djeteta, pokazalo se kako istospolne obitelji znatno povoljnije djeluju na puni psihološki razvoj djeteta, kao i razvoj njegove ličnosti (Švab, 2007, Burns, 2005., Clarke, 2002).

Zaključno, može se navesti kako prepreke i zahtjevi stavljeni pred istospolne obitelji u jednom dijelu korespondiraju onima heteroseksualne obitelji, no s druge strane odlikuju ju i za nju specifični problemi i teškoće (Patterson, prema Fisher, McNulty, 2010).

5.5. Proturječnosti i izazovi suvremenog roditeljstva

Roditeljstvo i roditelji u suvremenoj obitelji susreću se s mnogim novinama u području odgoja i brige za dijete. Osvrnemo li se na povijesni kontekst, vrlo se lako može zaključiti kako dugo vremena u povijesti nije postojao pojam odgoja djeteta u punom smislu te riječi. Djeca su smatrana ekonomskim jedinicama, a uloga roditelja bila je u prenošenju moralnih vrijednosti djetetu, straha od Boga, kao i razvoju discipline, marljivosti i poslušnosti te osiguravanju elementarnih, za život nužnih uvjeta kao što su hrana i odjeća. Tek u razdoblju od 16. do 18. stoljeća zbiva se postepeno otkrivanje djetinjstva, čime započinje i nova era roditeljstva. Srž novog oblika roditeljstva javlja se zahvaljujući prosvjetiteljskom pokretu gdje se pred roditelje nameće nova uloga i obveza – osiguranje adekvatnog odgoja i obrazovanja u cilju osiguravanja zdravog i cjelovitog razvoja vlastitog djeteta (Beck-Gersheim, 2002).

Osamnaesto i devetnaesto stoljeće sve više pozornosti posvećuju kvaliteti obrazovanja, a nagli razvoj medicine sa sobom donosi i novine u području razumijevanja uzroka poremećaja i bolesti kod djece, kao i smanjenje stope smrtnosti dojenčadi. Iz dana u dan događaju se sve brojnije promjene, tehnološki napreci, razvoj znanosti, a otkrića u području pedagogije, psihologije i medicine otvaraju iznimno široke mogućnosti utjecaja na oblikovanje života djece. Kao rezultat tih brojnih znanstvenih otkrića, društveni pritisak na roditelje postaje sve veći i zahtjevniji. Roditelji više na dijete ne mogu gledati kao na „takvo kakvo je“, već moraju osigurati sve uvjete za njegov optimalni razvoj. U skladu s time, javlja se sve veći broj stručne literature u području odgoja i obrazovanja djece i priručnika za roditelje, a roditeljstvo postaje mnogo planiraniji i složeniji pothvat (Beck-Gersheim. 2002).

Neke od glavnih promjena koje suvremeno roditeljstvo nosi su prije svega *izbor*. U današnjem, suvremenom svijetu, zahvaljujući dostupnim metodama kontracepcije, ljudi imaju znatno više mogućnosti po pitanju planiranja osnutka obitelji i broja djece u odnosu na prijašnje generacije. Uz to, mijenja se i *pogled na dijete*. Ono više nije ekonomski isplativo niti korisno, ali je emocionalno neprocjenjivo i zaštićeno. Javlja se

pojam „dijete kao projekt“ gdje roditelji ulažu znatno više ekonomskog i emocionalnog kapitala u odgoj vlastitog djeteta nego ikada prije. Štoviše, iako je danas sve prisutniji trend pomicanja rođenja prvog djeteta u sve kasniju dob zbog ostvarenja snova na individualnom planu, s druge strane sve je izraženija i sklonost roditelja za odricanjem od vlastitih ambicija, želja, interesa i snova u korist osiguranja dobrobiti i optimalnog razvoja djeteta (Senior, 2014, Eekelaar i Sarcevic, 1993).

Roditelji u suvremenoj obitelji u zahtjevima koje im njihova uloga nosi, stalno se kreću između nekoliko krajnosti, a to su: roditeljstvo između moći i bespomoćnosti, roditeljstvo između individualizacije i profesionalizacije, roditeljstvo između represije i tolerancije te roditeljstvo između romantične ideologije samoostvarenja i žrtvovanja (Milić, 2001).

Pritisak suvremenog roditeljstva kojemu je nit vodilja „sve za djecu“ vrlo često rezultira razvojem zbunjenosti kod roditelja. Naime, vrlo često se roditeljima naglašava kako njihovo djelovanje na razvoj djeteta, odnosno činjenje ili nečinjenje može donijeti ili uskratiti djeci određene prednosti u životu. Shodno tome, oni s jedne strane osjećaju iznimnu odgovornost i svjesni su moći koju imaju po pitanju utjecaja na dijete, no s druge strane, nerijetka je pojava da zatrpanost savjetima i preporukama sa svih strana kod roditelja izaziva i bespomoćnost pred „*društvenim agensima depersonalizirane socijalizacije koji djeluju kroz potrošačku kulturu, mas medije i vršnjačke subkulture*“ (Milić, 2001:179).

Općeprihvaćeni, suvremeni trend individualizacije svakako ostavlja traga i na roditeljstvo. Današnji roditelji ne žele prihvatiti svoje uloge „zato što to tako treba“ ili „zato što se to činilo oduvijek“, već kroz njih nastoje postići vlastitu samoaktualizaciju i zadovoljstvo. Oni se stoga, u toj ulozi postavljaju autorefleksivno, s nastojanjem kreiranja životnog projekta (Lee, Bristow, Faircloth i Macvarish, 2014). Međutim, roditeljstvo danas više nije vezano isključivo uz obitelj, već se brojne i razne društvene institucije uključuju u taj fenomen. Institucije poput crkve, zdravstvene i obrazovne ustanove svojim vrijednosnim uporištima i očekivanjima također utječu na obiteljski

život i roditeljsku praksu, što ima za posljedicu sve veću profesionalizaciju roditeljske uloge. Rastrgani između ove dvije krajnosti, odustajanje od strane roditelja po pitanju razvoja autonomije, kreativnosti i samoregulacije kod djeteta te inzistiranje na razvoju konformističkog stava nerijetka je pojava (Milić, 2001).

Nadalje, imajući na umu realne opasnosti i rizike kojima su djeca u suvremenom svijetu izložena, zanimljiva je bitka roditelja između ograničavajućeg, kontrolirajućeg i sputavajućeg ponašanja s jedne strane njih kao zabrinutih roditelja i tolerantnog, opuštenog, permisivnog i bezbrižnog ponašanja koje stručnjaci očekuju i preporučuju s druge strane. Ova dilema kod roditelja vrlo često izaziva određenu grižnju savjesti, budući da su rastrgani između roditeljske zabrinutosti i preporuka stručnjaka, što rezultira smanjenim osjećajem zadovoljstva i samoispunjenja, a povećanim osjećajem krivice. Posljednja proturječnost odnosi se na izraženi konflikt između roditeljskih očekivanja koja su predimenzionirana i ograničenja kojima su roditelji izloženi (Milić, 2001).

U okviru svih navedenih promjena i zahtjeva, uz pojam suvremenog roditeljstva sve češće se vežu i pojmovi intenzivnog roditeljstva, intenzivnog majčinstva, helikopter roditelja, majki tigrica i djece omotane pamukom koja će biti prikazana u sljedećim podpoglavljima.

5.6. Intenzivno roditeljstvo

Pojam intenzivno roditeljstvo prva uvodi Sharon Hays, a odnosi se na davanje i ulaganje „*puno i znatno više nego ikada prije*“. Djetetu se posvećuje mnogo više vremena, energije i financijskih sredstava. Prevladava uvjerenje kako dijete treba i mora biti stavljeno na prvo mjesto te da je glavna uloga majke potpuna posvećenost djetetu. Naime, Hays unutar pojma intenzivno roditeljstvo naglašava kako su majke one koje „daju puno više“. Odnosno, čak i uz prisustvo aktivnog, angažiranog i uključenog oca, majke su znatno sklonije intenzivnom roditeljstvu od očeva. Stoga se pojam intenzivnog

roditeljstva češće poistovjećuje s pojmom „intenzivnog majčinstva“ uz čiju ideologiju se javljaju termini kao što su *visoki financijski troškovi, vođenje stručnjacima, dijete u središtu, dijete kao orijentir*. Iako ovakav pristup majčinstvu, odnosno roditeljstvu nije vidljiv i značajan za svaku majku, on ipak služi kao svojevrsni ideal i ispravna metoda odgoja djeteta (Lee, Bristow, Faircloth i Masvarish, 2014).

Intenzivno majčinstvo sa sobom donosi i nove, suvremene inačice. Jedna od njih jest „novi mamizam“ čije je glavno polazište kako žena nikada nije u potpunosti ostvarena bez djeteta te kako je ona primarni, najadekvatniji i najkvalitetniji skrbnik za dijete. Kao takva, majka ima obvezu u potpunosti se posvetiti djetetu (psihološki, financijski, fizički i intelektualno). Ovakvo viđenje majčinstva pred žene stavlja iznimno visoke i gotovo nedostižne standarde. Uz „novi mamizam“ javlja se i pojam ratova između zaposlenih i nezaposlenih majki, a sve je češće prisutan i pojam „sveobuhvatno majčinstvo“ u kojemu se majke poistovjećuju sa stručnjacima u apsolutno svim područjima odgoja djeteta. One su pedijatri, nutricionisti, pedagozi, psiholozi i još mnogo više od toga; one imaju zadatak da igra, obroci i njega nisu samo sigurni za dijete, već i da povoljno utječu na optimalni razvoj djeteta (Lee, Bristow, Faircloth i Masvarish, 2014).

Pojam *intenzivnog majčinstva* opisuje i Badinter (2013) koja osim potpunog posvećivanja majke djetetu naglašava i povratak Prirodi. Badinter zagovara naturalističku ideologiju koja objedinjuje tri diskursa; ekologiju, biheviorističke znanosti s uporištem u etologiji i esencijalistički feminizam. Shodno tome, priroda preuzima status moralnog autoriteta dok se sve ono što je kemijski (neprirodno, umjetno) deklarira kao društveno nepoželjno; što znači da dobra majka neće koristiti ništa što je kemijsko, odnosno „neprirodno“. Nadalje, ponovno se ističe i veliča stvaranje privrženosti između majke i djeteta putem dojenja, majčinski nagon ponovno dolazi u modu, ističe se vrijednost trudnoće i dojenja, a majčin trud shvaća se i opisuje kao daleko nadmoćniji od očevog. Ovaj suvremeni ideal majčinstva zahtijeva da se majka pokori „bebinom imperiju“, odnosno da sve svoje vrijeme, energiju i resurse usmjeri na dijete, stavljajući

sebe u drugi plan, što nažalost vrlo često rezultira osjećajem krivnje, manje vrijednosti i nesposobnosti u slučaju da ne uspije odgovoriti na sve potrebe djeteta.

Može se zaključiti kako uporište i polazište intenzivnog roditeljstva roditelje (prvenstveno majke) vidi kao jedine odgovorne za djetetov socijalni, emocionalni i akademski uspjeh. Takav stil roditeljstva zahtijeva iznimne količine vremena, novaca i energije, a najčešće je zastupljen među pripadnicima srednje klase. Sve to rezultira stvaranjem izuzetnog pritiska na roditelje, anksioznosti, stresa i smanjenjem samopouzdanja u vlastite kompetencije kao kvalitetnog roditelja koji je sposoban osigurati sve one uvjete potrebne za optimalan razvoj djeteta (Shirani, Henwood i Coltart, 2012).

5.7. Hiperroditeljstvo

Neupitno je da svi roditelji za svoje dijete žele samo ono najbolje, no neki roditelji danas kao da u potpunosti nastoje upravljati djetetovim životom, donositi odluke u njegovo ime, izvršavati zadatke, obaveze i izazove umjesto njega. Uz ovu pojavu vežu se pojmovi *hiperroditeljstva*, *intenzivnog roditeljstva*, *helikopter roditelja* i *curling roditelja*. Sve su to sinonimi koji se uglavnom odnose na pretjeranu uključenost i kontrolu roditelja u životu djeteta (Honoré, 2009., Hunt, 2008., LeMoyne, Buchanan, 2011). Zbog povećanog pritiska na roditelje, kao i novijih spoznaja i otkrića u području neuroznanosti koja možemo sažeti u tvrdnju „*prve godine su najvažnije*“, nemali broj roditelja odbija prepuštati razvoj djetinjstva spontanim okolnostima i uzima stvari u svoje ruke, naravno sve u cilju što kvalitetnijeg razvoja djeteta, njegove dobrobiti i uspjeha u životu. U tom nastojanju vrlo često, kako bi stekli sigurnost, djecu zatrpavaju brojnim obavezama, dodatnim aktivnostima, tečajevima stranih jezika još od najmanjih nogu, satovima klavira, violine i slično, kako se niti jedna minuta ne bi uzaludno potratila. Dodamo li k tome razvoj i sveprisutnost tehnologije i komunikacije; kontroliranje i nadgledanje djetetovog života nije nikada bilo lakše i jednostavnije.

Zanimljivo je kako kontroliranje djetetovog života ne prestaje završetkom djetinjstva, već je i u velikoj mjeri prisutno kod studenata koji često ne znaju koji fakultet izabrati, a nerijetka je i pojava gdje roditelji zajedno s djecom prisustvuju razgovorima za posao (Hunt, 2008). Sve te tehnike i metode kojima se *helikopter roditelji* koriste kako bi uklonili sve prepreke u životu djeteta i imali kontrolu nad njime rezultiraju nesamostalnošću djeteta, razmaženošću (*razmažena generacija*) te uskraćivanjem prilika za suočavanje sa stresom, stresnim i nepredvidljivim situacijama i samostalno rješavanje izazova koje život nosi (treba imati na umu kako živimo u vremenu neizvjesnosti i neprestanih promjena, izazova i rizika). U svojem nastojanju da djeci pruže što više iskustava, prilika za učenje, obaveza i aktivnosti, roditelji zatrpavaju djecu koja potom ne stignu uživati u igri i djetinjstvu, a također, s druge strane, i sami roditelji postaju iscrpljeni i emocionalno, fizički i mentalno prezasićeni.

5.8. Roditelji i antivakcinacijski pokret

Cijepljenje kao jedna od najučinkovitijih preventivnih mjera zdravstvene zaštite, unatoč tome što je trajno iskorijenilo neke od zaraznih i po život opasnih bolesti, danas sve više nailazi na otpor i razne teorije i iskaze koji govore o štetnosti istoga. MMR cjepivo koje pobornici antivakcinacijskog pokreta dovode direktno u vezu s pojavom autizma kod djece neposredno nakon cijepljenja zasigurno je zauzelo najveći medijski prostor i uzrokovalo paniku, strah, otpor i širenje antivakcinacijskog stava među roditeljima. Dodamo li k tome odlike suvremenog roditeljstva, informatizaciju i brz pristup informacijama, ne čudi kako sve veći broj roditelja, ne bi li donio najbolju odluku za zdravlje i dobrobit vlastitog djeteta, počinje sve više istraživati fenomen cijepljenja, uključivati se u rasprave i razmjenjivati vlastita iskustva.

Istraživanja provedena u Kanadi i Sjedinjenim američkim državama (Downs, Bruine de Bruin i Fischhoff, 2008., Tustin i sur. 2018) na uzorku roditelja djece mlađe od 18 mjeseci prikazuju neka od najčešćih pitanja i dilema po pitanju donošenja odluke o

cijepljenju kod roditelja. Većina roditelja u istraživanjima vjeruje u učinkovitost cijepljenja, no gotovo jedna trećina na cijepljenje gleda kao na nepotrebno ističući kako danas, u suvremenom svijetu ne postoji opasnost od tih „zastarjelih“, nekoć po život opasnih bolesti, a zanimljivo je i kako smatraju da sami mogu uspješno zaštititi djecu od zaraznih bolesti - bez cijepljenja. Očekivano, najveća zabrinutost izražena je kod MMR cjepiva, odnosno rizika od pojave autizma. Što se tiče izvora informacija o cijepljenju, gotovo svi roditelji navode kako su prvu informaciju dobili od pedijatra, no čak 70 % roditelja koristi Internet kao sljedeći i znatno učestaliji izvor kako bi se dodatno informirali i dobili odgovore na brojna pitanja.

Očekivano, čini se da mediji, odnosno Internet imaju najveći autoritet u procesu donošenja odluke roditelja o cijepljenju vlastitog djeteta. Podaci pokazuju (Downs, Bruine de Bruin i Fischhoff, 2008.) kako se većina roditelja okreće internetu upravo zbog lake pristupačnosti i brzog dobivanja informacija i odgovora (za razliku od zdravstvenih djelatnika), ali i zbog rastućeg nepovjerenja prema državnim tijelima, politici, zdravstvenim ustanovama, farmaceutskoj industriji i društvu općenito. Također, u prethodno navedenom istraživanju navodi se kako samo 19 % web stranica koje roditelji posjećuju u traženju odgovora za fenomen cijepljenja su medicinske stranice, dok se ostalih 81 % odnosi na nestručne stranice, forume, portale i slično. Zaključno, što se tiče sociodemografskih obilježja, čini se kao da žene znatno češće u odnosu na muškarce iskazuju zabrinutost po pitanju cijepljenja, dok su obrazovaniji ljudi i ljudi visokog socioekonomskog statusa skloniji odbijanju cjepiva i okretanju ka alternativnoj medicini, kao i pseudoznanosti.

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

6.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja je istražiti učestalost prisutnosti pseudoznanstvenih sadržaja na forumima s tematikom cijepljenja djece. Istraživačka pitanja su:

1. Koje su najčešće značajke pseudoznanosti koje se susreću na forumima?
2. Na koji način se postaje autoritetom na forumu?
3. Koje aspekte suvremenog roditeljstva podržavaju sadržaji objavljeni na forumima?

6.2. Metoda istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odabrana je metoda analize sadržaja, budući da se ona vrlo često koristi u analizi poruka masovnih medija. Ovom metodom nastoje se opisati odgovarajuće veze i odnosi između pojava u podacima (Elezović, 2012). Zbog prirode samog foruma kao mas-medija koji omogućuje okupljanje velikog broja sudionika iz različitih geografskih područja s ciljem razmjene i dijeljenja iskustava, mišljenja, informacija i stavova, osiguranom anonimnošću, smanjenom „samocenzurom“ i većom slobodom izražavanja (O'Connor i Madge 2001., Preece, 2000), ovom istraživanju pristupilo se prvenstveno s kvalitativnog aspekta na način da su izdvojeni karakteristični pseudoznanstveni sadržaji po pitanju tematike cijepljenja koji su potom razvrstani u kategorije, kao i pitanje autoriteta te nastajanja sukoba. Kvalitativni pristup u ovom slučaju nudi dublji i opsežniji uvid u razumijevanje samog fenomena i dinamiku odnosa među sudionicima. Kvantitativna analiza korištena je isključivo u svrhu prikaza sociodemografskih obilježja sudionika foruma u slučajevima kada su bili dostupni.

6.3. Jedinica analize i selekcija foruma

Jedinica analize sadržaja u ovom istraživanju je komentar (post) objavljen na internetskim stranicama, odnosno forumima za roditelje i djecu (missMAMA, Roditelji.hr, roda.hr) i sveobuhvatnom forumu širokih domena, forum.hr. Ovaj potonji, iako nije forum namijenjen prvenstveno roditeljima i djeci, uključen je u istraživanje zbog opsežnosti teme i velikog broja komentara i sudionika te nedovoljnog broja istih na forumima missMAMA, roda.hr i Roditelji.hr. Navedeni forumi su odabrani jer su najposjećeniji, najčitaniji i sadrže najviše sudionika, rasprava i tema.

U ovom radu analizirani su svi komentari (postovi) na forumima missMAMA, roda.hr, Roditelji.hr i forum.hr u razdoblju od početka rasprave do njenog završetka, a u slučajevima gdje rasprava i dalje traje, analizirani su komentari zaključno s 19. kolovoza 2019. Na navedenim forumima analiziran je pseudoznanstveni sadržaj opisan u teorijskom dijelu rada; pokret protiv cijepljenja. Forumi su odabrani upisivanjem pojmova „cijepljenje djece forum“ u tražilicu. Također, potrebno je naglasiti kako su komentari, odnosno postovi doslovno preneseni, uključujući pravopisne i gramatičke pogreške.

7. REZULTATI

U razdoblju od 15. lipnja do 19. kolovoza 2019. godine, analizirano je ukupno 9205 komentara, odnosno „postova“ na forumima za roditelje i djecu: missMAMA, roda.hr i Roditelji.hr te sveobuhvatnom forumu raznovrsnih domena; forum.hr (tablica 1). Na forumu missMAMA analizirano je 485 komentara u razdoblju od 06. veljače 2015. do 13. kolovoza 2019, a na forumu roda.hr analizirano je 73 komentara u razdoblju od 23. listopada 2010. do 24. prosinca 2012. Nadalje, na forumu Roditelji.hr analizirano je 10 komentara u razdoblju od 15. travnja 2014. do 15. lipnja 2018., dok je na forumu hr. analizirano 8637 komentara u razdoblju od 07. veljače 2009. do 19. kolovoza 2019.

Tablica 1. Podaci o analiziranim forumima

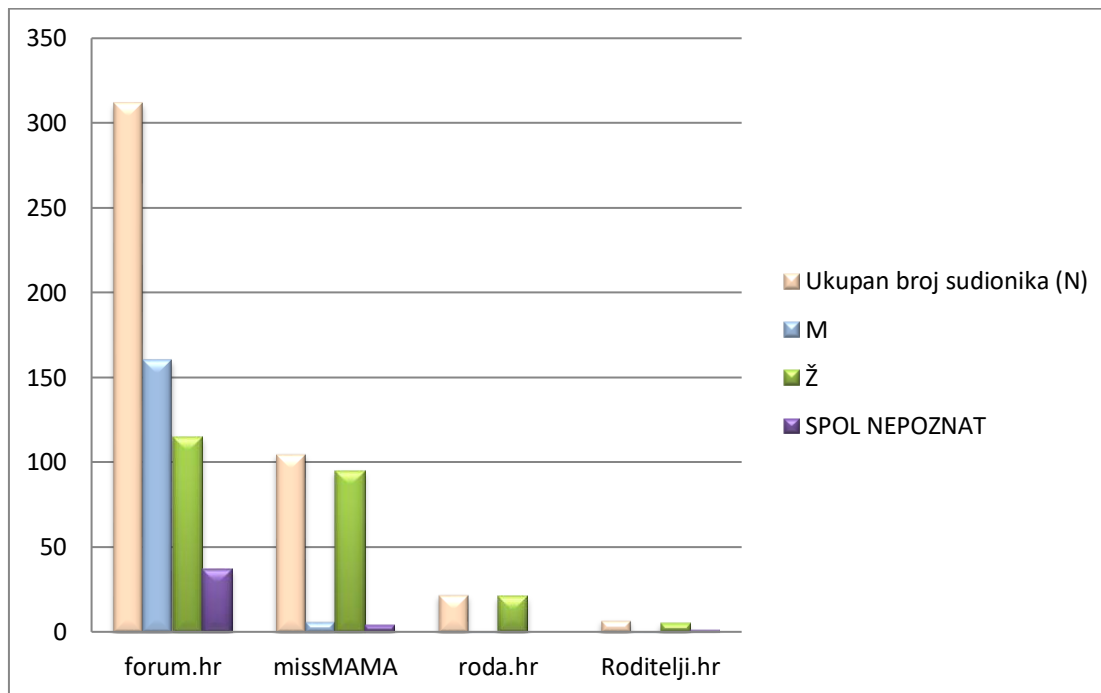
	N
Broj analiziranih foruma	4
Ukupan broj analiziranih komentara	9205
missMAMA-broj komentara	485
roda.hr – broj komentara	73
Roditelji.hr – broj komentara	10
forum.hr - broj komentara	8637

7.1. Sudionici prema spolu i forumima

Prilikom analiziranja foruma i komentara bilježeno je korisničko ime svakog sudionika, odnosno njegov *nick*, kao i spol. Najviše sudionika nalazi se na forum.hr (N=312), potom na forumu missMAMA (N=105), zatim slijedi roda.hr (N=22), dok najmanje sudionika broji forum Roditelji.hr (N=7). Što se tiče spola, od ukupnog broja sudionika na svim forumima (N=446), žene su zastupljenije (N=236) od muškaraca (N=168). Međutim, treba istaknuti i kako određeni broj sudionika (N=42) nije naveo svoj spol, niti

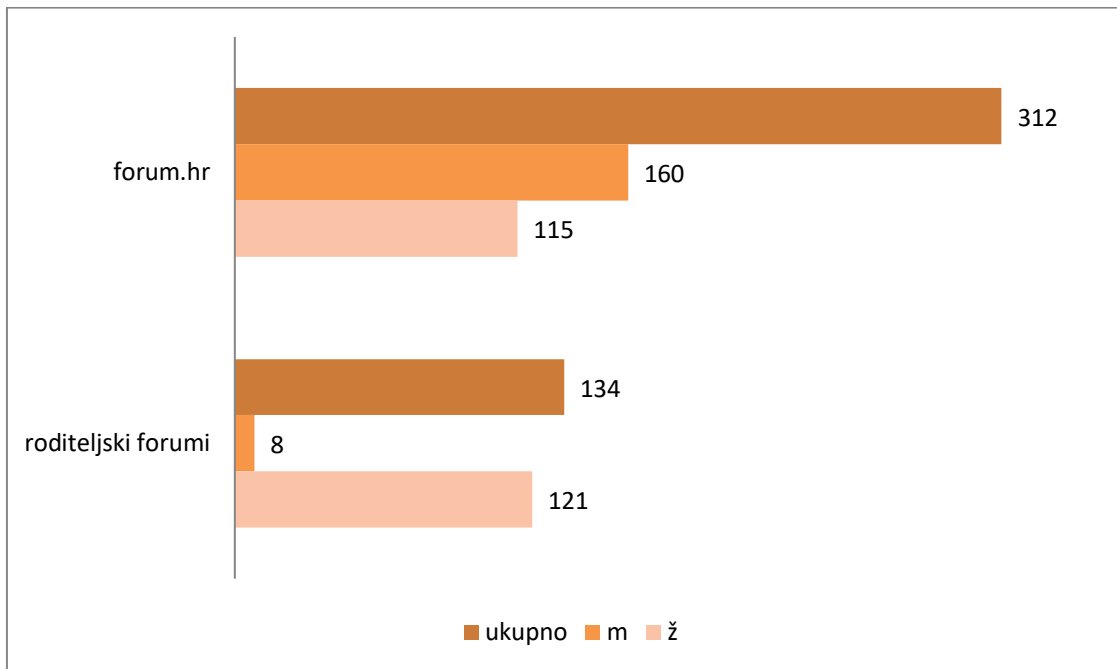
ga se može iščitati iz njihovih komentara na forumu, budući da su pisani u neutralnom rodu (graf 1).

Graf 1. Prikaz broja i spola sudionika na forumima

Vidljivo je kako forum.hr kao sveobuhvatni forum namijenjen općoj populaciji i raznovrsnim tematikama bilježi najveći broj sudionika, ali i veći broj muškaraca u odnosu na žene u usporedbi s ostala tri foruma namijenjena isključivo temama uz roditeljstvo i djecu (graf 2) gdje su sudionici svi pretežno ženskog spola. Treba naglasiti kako su iz grafikona eliminirani sudionici nepoznata spola.

Graf 2. „Usporedba spola sudionika na roditeljskim forumima i sveobuhvatnom forumu“

Za vrijeme iščitavanja i analiziranja foruma, po pitanju tematike cijepljenja djece i pokreta protiv cijepljenja uočene su i izdvojene sljedeće kategorije pseudoznanstvenih sadržaja: zadiranje u ljudska prava, cijepljenje kao neprirodno, nepovjerenje u farmaceutsku industriju, posljedice cijepljenja, bezopasnost bolesti i izvor informacija.

7.2. Cijepljenje kao zadiranje u ljudska prava

Protivnici cijepljenja, odnosno zagovornici antivakcinacijskog pokreta se vrlo često u svojim komentarima na forumu pozivaju na kršenje i ugrožavanje ljudskih prava te zadiranje u osobnu slobodu i pravo samostalnog donošenja odluka po pitanju cijepljenja djeteta u Republici Hrvatskoj.

„Mene najviše smeta ta prisila, odnosno što roditelji nemaju slobodu odlučivanja“
(forum.hr, nick:YAMAS, spol:Ž),

„Apsolutno sam za to da se ljudima da slobodan izbor žele li ili ne cijepiti svoju djecu“
(forum.hr, nick:SURY'ORO, spol:M),

„Sve to je prilično bezazleno - puno je veći problem totalitarnog režima vakcinacije kod nas. Meni jednostavno nije jasno kako nešto takvo može u današnje vrijeme biti obligatorno?“ (forum.hr, nick:MR JINKS, spol:M),

„Cijepi se tko ti brani a pusti druge da sami odluče za sebe i svoju djecu jer nemas prava nekome nametati nesto na silu, pa nismo u fasizmu“ (forum.hr, nick:GNUUJNINESTRINE, spol:M),

„Drugom riječi, cijepljenje je stvar prisile“ (forum.hr, nick:Pravi Život, spol:Ž),

„Ja sam odlučila da ne cijepim i gotovo, pa šta bude. Ako bude trebalo promijenit ću pedijatra i angažirat odvjetnika. Mislim da je to zadiranje u osnovna ljudska prava. Valjda imam pravo odlučiti što ću unesti u svoje tijelo! Mislim da je takav propis o obveznom cjepljenju protuustavan“ (forum.hr, nick:PUFY, spol:Ž),

„Sloboda izbora za roditelje. To je ono što traže roditelji koji su bolje upoznati s nedostacima cjepiva koja se danas koriste i kojima su oni neprihvatljivi. Nisam još naišao na stav koji bi nešto želio nametati roditeljima koji vjeruju u sustav i žele cijepiti svoju djecu. Traže slobodu izbora za sebe i svoju djecu“ (forum.hr, nick:LLSKYLIGHTS, spol:M),

„Međutim, ja sam prije svega **protiv prisile**. S tom idejom sam i došao na temu i držim se nje konstantno“ (forum.hr, nick:Ibrahim-Pr, spol:M)

„Relevantan sadržaj je da ne želim unositi otrove u tijelo svog djeteta i ne želim da me netko na to prisiljava“ (forum.hr, nick:NOUSEFORM, spol:M).

7.3. Cijepljenje kao neprirodno

Po pitanju ove teme, sudionici zagovornici pokreta protiv cijepljenja uglavnom se pozivaju na umjetne tvari koje se nalaze u cjepivima i njihovu štetnost i stavljaju prednost na prirodnu imunizaciju stečenu prebolijevanjem bolesti protiv kojih se cijepi.

„Zato jer se u cjepivima nalaze razne druge supstance kojima tamo nije mjesto. Koriste se formaldehid, aluminij i živa (koja se povezuje s nastankom autizma) kao konzervansi isto tako cjepiva mogu biti kontaminirana raznim životinjskim virusima“ (forum.hr, nick:PUFY, spol:Ž),

„Užasnuta sam sastavima koja sadrže cjepiva (čelije abortiranih fetusa, derivati žive, aluminij, bubrezi zaraženih životinja..i da ne pišem kaj sve ne)“ (missMAMA, nick:ANDYDEA, spol:Ž),

„Dakle, u cjepivima se koriste i abortirani ljudski fetusi i živa i aluminij i mononatrijev glutaminat i različiti životinjski proteini. I lijepa doza antibiotika. Onda to direktno ide u krv.“ (forum.hr, nick:Arsen, spol:M),

„Znamo da je timerosal (derivat žive) 50x otrovniji od žive i znamo da se koristi u cjepivima“ (forum.hr, nick: sinke-zg, spol:M),

„Cjepivo protiv hripavca još uvijek sadrži cijele stanice bakterija, zbog čega se i naziva „cjelostanično“ ili „sirovo cjepivo“. To znači da ono još uvijek sadrži endotoksine i tvari stanične stijenke, za koje se zna da su visoko toksični, te da uzrokuju vrućicu,

smetnje u rastu i smrt kod laboratorijskih životinja“ (forum.hr, nick:NICOLE76, spol:Ž),

„Moji nemarni roditelji su me cijepili no ja ne bi svoje dijete nikad, niti bi se ženio s tukom koja bi inzistirala na cijepljenju. To je neprirodno jednostavno, uštrcavati u tijelo, evo sad kaže jedna kineskinja uštrcala koktel voćnih sokova i skoro umrla“ (forum.hr, nick:Ico1, spol:M),

„Danas su ljudi robovi cjepiva premda im je više nego jasno da se preko cjepiva imunitet podiže na umjetan način i da sve što je umjetno automatski dolazi pod upitnik“ (forum.hr, nick: Pravi Život, spol:Ž),

„ Niti jedno cjepivo ne može zamijeniti majčino mlijeko pa kada bi svaka majka barem prvu godinu dana dojila dijete imuno sustav bi bio znatno jači i zaštitio dijete od mnogih bolesti“ (forum.hr, nick:MACATOBAN, spol:M).

7.4. Nepovjerenje u farmaceutsku industriju

Osim nepovjerenja u farmaceutsku industriju, sudionici foruma koji se protive cijepljenju nerijetko izražavaju nepovjerenje i u zdravstvo, zdravstvene djelatnike, ali i znanost općenito i njezinu autentičnost i vjerodostojnost. Navode i zaradu kao jedini izvor motivacije za djelovanje velikih farmaceutskih kompanija pod paravanom brige za dobrobit i zdravlje čovječanstva.

„Evo da vam javim novost..maloprije sam pričala s frendicom – doktorica..ona je protiv cijepljenja..i tako mi počeli pričati o farmaceutskim tvrtkama i kaže ona meni..pa joj to ti je ludnica..svako malo ona dobiva ponude od farmaceutskih tvrtki tipa..ako prepisete ovaj lijek po kutiji dobijete 100 kuna...joj meni bila sam sva u šoku..stvarno sam još malo imala one ljudske vjere..a šta da pričamo o cijepivima pa to je doslovno urota nekakvih pokvarenih umova..“ (forum.hr, nick:noema, spol:Ž),

„Također imaj na umu da su mnoga istraživanja frizirana, ili financirana od same farmacije. Takva istraživanja ćeš lako prepoznati, načitao sam ih se, po tome što relativiziraju ono najbitnije i kao gotov podatak daju zaključak u stilu: Nema velikih razlika između kontrolnih grupa“ (forum.hr, nick:Rorion, spol:M),

„Zašto bih doktoru medicine vjerovao? Mnogi bi bolje prošli da nisu vjerovali“ (forum.hr, nick:Arsen, spol:M),

„Pitaš se gdje su nuspojave? Nema ih jer ih doktori ne prijavljuju i ne žele ih povezati s cjepivom. U mojoj obitelji imamo slučaj nuspojave od cjepiva i pedijatar nam je rekao ovako: i vi i ja znamo da je to od cjepiva, ali ja to jednostavno ne smijem napisati“ (forum.hr, nick:Yamas, spol:Ž),

„Cijepljenje je nametnuto iz bolesnih ciljeva, PROFITA, i trovanja masa kako bi prije obolile pa opet kupovale lijekove „farmaceutskih“ kompanija“ (forum.hr, nick:Atlanticar, spol:M),

„Naravno, ove price o ospicama i svinjskim i pticjim gripama su gluposti. Izmisljaju bolesti i preko medija stvaraju paniku da bi ljude zaplasili i nagovorili ih da se cijepe pa da na njima zarade novac“ (forum.hr, nick:GnuUjnineStrine, spol:M),

„ Vi ste ljudi doslovno opsjednuti „znanstvenicima“ i „papirnatim autoritetima“ i bez njih ne znate ni guzicu obrisat, ako oni to ne potvrde i odobre. **Strašno je kako vas je sustav isprao.** Zašto malo ne upotrijebite vlastiti mozak?“ (forum.hr, nick:Ibrahim-Pr, spol:M).

7.5 Posljedice cijepljenja

Posljedice cjepiva kategorija je koja je svakako najzastupljenija među sudionicima foruma koji se protive cijepljenju. Osim što se najčešće povezuju s osobnim primjerima, pojedinačnim prikazima slučajeva i svjedočanstvima drugih ljudi, nerijetko apeliraju i na grižnju savjesti te osjećaj krivice i odgovornosti nadležnih zdravstvenih i farmaceutskih institucija, a direktno dovođenje u vezu cjepiva i razvojnih poremećaja i bolesti u djece za njih je neupitno i neopovrgljivo.

„Znam i nekoliko djece u invalidskim kolicima, čiji roditelji tvrde da je s djecom bilo sve u redu do nekog cijepljenja. Vjerujem da su u pravu jer sam vidio fotografije te djece prije cijepljenja, i iz kojih se može zaključiti da se radilo o normalnoj i zdravoj djeci“ (forum.hr, nick:vjekos30, spol:M),

„Imam dva bliska primjera autizma, i jedna mama mi se kune da je mali obolio nakon MMR vakcine. Ima hrpa takvih slučajeva i država je bila tužena bezbroj puta pa su osnovali fond (novčani) za odštetu roditeljima s takvom djecom“ (forum.hr, nick:Rita, spol:Ž),

„Malo se podsjetimo na Večernjak i djecu koja su ostali deformirani invalidi. Ono što je sporno je timerosal (derivat žive), konzervans u cjepivu“ (forum.hr, nick:sinke-zg, spol:M),

„Ja imam troje djece od toga drugo dijete mi ima autizam baš zbog cjepiva koje je primilo u drugoj godini života“ (missMAMA, nick:dompat, spol:Ž),

„Imam u obitelji djete koje je cijepljeno s tim kupovnim cjepivom koje kao valja i isto ima posljedice..hiperaktivnost, poremećaj pažnje i prestanak govora..dokazano je da je od cjepiva tako da..“ (missMAMA, nick:medokartonski, spol:M),

„Cjepiva su daleko, daleko najveći razlog meningitisu. Kao i autizmu. Kod svakog primanja cjepiva, na mozgu djeteta se dešava neka upala. I uzrokuje neku vrstu problema“ (forum.hr, nick:Chillout23, spol:M),

„Osobno iz prve ruke znam nekoliko gdje su djeca do druge, pete godine 100% u redu, cijepljena in nakon toga teške posljedice. Dijete koje je bilo veselo i razigrano sada je biljka“ (forum.hr, nick:nouseform, spol:M),

„Mene je isto strah tog cijepljenja jer imam oko sebe situaciju gdje je djevojčica doživjela moždani udar pri cjepljenja i oduzelo joj desnu stranu tijela za cijeli život“ (missMAMA, nick: mama x2, spol:Ž),

„Nebrojeno su puta sudovi Italije i SAD-a dokazali štetnost cjepiva koja su izazvala smrt i teške retardacije, ostavivši ožalošćene majke s nekim odštetama“ (forum.hr, nick:Rorion, spol:M).

7.6. Bezopasnost bolesti

U ovoj kategoriji nalaze se argumenti zagovornika pokreta protiv cijepljenja kao što su bezopasnost bolesti protiv kojih je cijepljenje obvezno, odgađanje tih istih bolesti u starost zbog ograničenog roka trajanja cjepiva koje potom nose veće rizike, opasnosti i smrtne ishode te isticanje cijepljene djece kao znatno rizičnije skupine po pitanju prenošenja bolesti u odnosu na necijepljenu djecu. Drugim riječima, *antivakseri* naglašavaju kako niti jedno cjepivo ne nudi trajni, doživotni imunitet, za razliku od prebolijevanja bolesti, a osim toga upozoravaju i na rizike koje cijepljena djeca donose u zajednicu, budući da su nositelji i domaćini opasnih virusa.

„Većina bolesti za koje se naša djeca cijepu nisu niti opasne, a još manje smrtonosne, kako nas liječnici žele uvjeriti. Da li ste čuli da je netko umro od ospica ili pasjeg kašlja? Ja ne. „ (forum.hr, nick:pufy, spol:Ž),

„Uglavnom, to mi je jasno, i upravo zato tvrdim da je besmisleno cijepiti djecu, i time ih spriječiti da eventualno steknu trajni imunitet, kad su te bolesti znatno opasnije u odrasloj dobi“ (forum.hr, nick:NajaNaja, spol:Ž),

„Oni koji su preboljeli ospice sada mirno spavaju i baš ih briga, dok oni koji su cijepljeni strepe“ (forum.hr, nick:Trombolino, spol:M),

„Oni koji su se cijepili protiv ospica zapravo ih prenose“ (forum.hr, nick:Arsen, spol:M),

„Nadam se da si onda i za to da se osiguraju zakonski okviri da se može tužiti roditelje koji svoju cijepljenu djecu približavaju necijepljenoj. Cijepljeno dijete zarazno je za svoju okolinu i do 3 tjedna nakon cijepljenja. A može i razviti samu bolest uzrokovanu upravo cijepljenjem i opet dalje zaraziti druge“ (forum.hr, nick:Yamas, spol:Ž),

„Upravo je uvođenje cijepljenja pomaklo dob obolijevanja pa sada imamo situacije da odrasli ljudi obolijevaju od dječjih bolesti, koje se teže podnose u toj dobi“ (forum.hr, nick:NajaNaja, spol:Ž),

„Djeci veću štetu pravi cjepivo nego ospice. Provjeri broj umrlih u Hrvatskoj od ospica pa usporedi s brojem nuspojava cijepljenja“ (forum.hr, nick:Arsen, spol:M),

„Nove mutirajuće varijacije bolesti nastale su iz cijepljene populacije. Nema ih među populacijom koja nije cijepljena“ (forum.hr, nick:LlSkylights, spol:M),

„Relevantno je da cijepljeni često prenesu virus necijepljenima nakon što su sami bili bolesni nakon cijepljenja“ (forum.hr, nick:nouseform, spol:M).

7.7. Izvor informacija

Izvori informacija na kojima pristaše pokreta protiv cijepljenja uglavnom temelje svoja uvjerenja, stavove, argumente i dokaze su prije svega osobna svjedočanstva ljudi iz okoline, primjeri djece iz okoline, osobni primjeri kao i različiti portali i poznata medijska lica koji progovaraju o štetnosti i opasnosti cijepljenja, odnosno promoviraju necijepljenje.

„Poslušala sam predavanje Anite Petek i moram priznati da smo ja i muž sve bliže odluci da odustanemo o cjeljenju.“ (missMAMA, nick:mamamaya, spol:Ž),

„Mojoj sestri je mali u rodilištu cijepljen bcg cjepivom i dobija je tuberkulozu iz cjepiva“ (missMAMA, nick:jelka12, spol:Ž),

„Ja znam za par slučajeva kada su djeca nakon cijepljenja, moram samo još vidjeti koje je to cjepivo točno pa vam javim, prestala govoriti“ (missMAMA, nick:chocolate, spol:Ž),

„Znam jednu djevojku koja je nakon redovitog cijepljenja protiv tuberkuloze oboljela. Par mjeseci je morala piti lijekove i više jesti, naročito masnoće“ (forum.hr, nick>Lastan, spol:M),

„Malo da se podsjetimo na Večernjak i djecu koja su ostala deformirani invalidi“ (forum.hr, nick:sinke-zg, spol:M),

„Danas nam je u posjeti bio jedan tata dvoje male djece. kaze da u svojoj blizoj okolini ima 7 klinaca, od kojih dvoje imaju teze posljedice nakon cijepljenja, a da je njegov sin postao hiperaktivan (to je blaza posljedica)“ (forum.hr, nick:kopamisadim, spol:Ž),

„Ne vjerujem ni struci ni udrugama. Jedini autoritet kojem vjerujem su brižni roditelji i njihovo neposredno iskustvo“ (forum.hr, nick:Yamas, spol:Ž),

„a bas to i je najbitnije – primjeri a ne neke price i uvjeravanja koje dolaze od farmaceuta samo da bi se zastitili“ (forum.hr, nick:GnuUjnineStrine, spol:M),

7.8. Konflikti

Analizom foruma missMAMA, roda.hr, Roditelji.hr i forum.hr ustanovljeno je kako do sukoba dolazi samo na forum.hr, dok je na forumu missMAMA najčešće vidljivo međusobno traženje i davanje savjeta od strane majki. Na forumima roda.hr i Roditelji.hr nisu zabilježene niti kategorija konflikta niti kategorija savjeta.

Konflikti se javljaju između zagovornika cijepljenja, tzv. *provaksera* i pristaša pokreta protiv cijepljenja, tzv. *antivaksera*, a najčešće se javljaju po pitanju korištenog izvora informacija u raspravi i iznošenju stavova, kao i pozivanju na autoritet, vjerodostojnost, profesionalnost i relevantnost istoga. Treba navesti kako niti jedan konflikt nije rezultirao postizanjem konsenzusa niti razuvjeravanjem sugovornika, već je jednostavno prekinut i zamijenjen raspravom između drugih sudionika.

7.8.1. Konflikt između Lescolxl i Arsena

Lescolxl: „*Interesantno kako ne poznam niti jedno dijete koje ima posljedice cijepljenja, a znam ih jako mnogo*“

Arsen: „*Ne znaš? Budi sretna da ne znaš jer ih nema malo. A znaš li da država ne daje nikakvu naknadu zbog nus-pojava cijepljenja?*“

Lescolxl: „*Bilo bi lijepo kada bi mogao navesti imena barem desetero djece koji su imali takvu komplikaciju koja je dovela do trajne invalidnosti ili životne ugroženost. Naravno uz imena i službenu medicinsku dokumentaciju. Jasno da je to nemoguće, ali bi predstavljalo jedini način da u barem nešto povjerujem.*“

7.8.2. Konflikt između Bat-Kol i Arsena

Bat-Kol: „*Ti si svjestan da farma industrija ima minimalni prihod od cjepiva koja su u obaveznom kalendaru cijepljenja? Svjestan si da, po običaju, pričaš gluposti (kao i svi antivakcinacijski paničari uostalom)?*“

Arsen: „Ma ti pričaš gluposti. Znam nešto više o tim prihodima farmacije, pa tako i znam da na tome prilično dobro zarađuju. Da toga nestane, jako bi im falilo.“

Bat-Kol: „Najveći prihodi farmacije dolaze od prodaje dodataka prehrani, kozmetike, biljnih preparata, a tek onda od ostalih lijekova pri čemu su cjepiva kap u moru.“

7.8.3. Konflikt između Preshes i DrMladjo

Preshes: „kazes osobna iskustva nisu bitna? Ok tu se ne bi slozila..meni je bitnije sto su ljudi prošli i cut njihova iskustva, nego sta ce mi doktori rec sta su ih naucili“

DrMladjo: „problem je sto ne mozes provjerit ta osobna iskustva. Jednostavno si morao bit u tom trenutku tamo, moraš mi vjerovat da je to istinito. Ljudi su kao dokazi najslabiji, najnevjerodostojniji. Od njihovog sjećanja, opisa. Općenito ćeš naći ljudska iskustva i svjedočanstva za sve. Ako je to istina što govoriš/iskusiš onda bi se sve to trebalo moći dokazat/ponovit na pravom istraživanju.“

7.8.4. Konflikt između SusFerox i Arsena

Arsen: „Znam nekoliko autistične djece i svi (bez iznimke) postali su autistični vrlo brzo nakon cijepljenja MMR cjepivom. I tebi je to normalno, tebi je to slučajno.“

SusFerox: „Arsene, ne postoji relevantan znanstveni rad koji je dokazao povezanost cijepljenja i autizma. Takva povezanost nije dokazana.“

Arsen: „Jesi se pitao zašto u Dubrovniku 80% roditelja ne cijepi djecu? Šta su ih „nestručnjaci“ baš u tolikoj mjeri „zaveli“? Ja mislim da su ti ljudi shvatili da djeci država nameće nešto, za što baš nitko ne preuzima apsolutno nikakvu odgovornost.“

SusFerox: „Ajde majstore, brojke na sunce. Koliko je slučajeva razbolijevanja djece ispod šest godina uzrokovanog cijepljenjem bilo prošle godine?...Neupućeni ljudi koji čitaju ovo zasigurno očekuju da potkrijepiš svoje tvrdnje činjenicama, a ne tlapnjama.“

Arsen: <https://www.facebook.com/IstinaOVakc...84985121612840..>

SusFerox: „*Dao si link na post koji je objavila Facebook stranica „Istina o vakcinama“, vrlo nerelevantan izvor informacija, ali zato vrlo relevantan izvor laži, poluistina, krivotvorina i idiotizama. Na sljedećem linku možeš pronaći sažetak opisa svojstava lijeka M-M-RVAXPRO.*“

7.8.5. Konflikt između panga i NajaNaja

Panga: „*Međutim vi antivaxeri svoje primjere bolesno selektivno uzimate kao neki dokaz nečega lošeg...Znanstvene studije i samo kvalitetne znanstvene studije koje ne padaju na peer reviewima. Apsolutno ništa drugo ne može nekome dati podlogu da kaže kako nešto je ili nije. Sve ostalo je šarlatanstvo na razini ovog koje na ovoj temi konstatno demonstrirate.*“

NajaNaja: „*Vi kažete studije, studije, studije, ok, ali na što se na kraju svode te studije ako ne promatranje i prikupljanje podataka o konkretnim primjerima ljudi, baš kao što sam sada ja pitala?*“

7.8.6. Konflikt između nicole76 i panga

Panga: „*Nego, jesi ti uoće pročitala te članke koje si navela?*“

Nicole76: „*Zasto je bitno dal sam ja to procitala i koliko temeljito? Sta ce se promijeniti time? Ali ipak da odgovorim, nisam temeljito citala jer trenutno ne stignem, sto naravno ne znaci da uskoro necu. Nego, dal ti imas suvislih primjedaba na clanke ili pausalno procjenjujes da su skart zato sto prihvacas samo istrazivanja s kojima se unaprijed slazes?*“

Panga: „*Ja nisam donio još nikakav sud o tim člancima, samo skrećem pozornost da pejstaš tu članke za koje ni sama ne znaš što govore niti na temelju čega su napisani kao neki argument u korist svoje teze.*“

7.8.7. Konflikt između nouseform i monty-zg

Nouseform: „*Moje dijete je **jedno od najzdravijih u vrtiću** zajedno sa nekoliko necijepljenih. U 6 godina nikakvih bolesti, samo pokoje kašljanje i temperatura. **Sva cijepljena djeca u vrtiću su puno boležljivija.**“*

Monty-zg: „*Čista potvrda da je ovaj tvoj nastup samo trolanje. Beskonačno ponavljanje jedno te iste priče o „zdravijoj djeci“, o tome kako su druga boležljivija? Ti si vrtićki liječnik pa to znaš? Ili si prebrojavao djecu i njihove kartone od čega su bolesna? A nisi možda pomislio da je tvoje dijete kliconoša?“*

7.8.8. Konflikt između Ego i Azaleja

Azaleja: „*A ako je osoba uvjerenja, odnosno protivnik cijepjenja jer.mu.se.kosi sa.njihovom.religijom.ili.ako je dijete neurorizicno, i veci mu jw rizik necijepiti se nego cijepiti?*

Ego: „*Nitko nema pravo radi svog vjerskog uvjerenja ugrozavati zivote i zdravlje drugih ljudi. Rizik u pojedinim specifičnim slucajevima određuju doktori a ne neuki roditelji. Neka djeca stvarno imaju rizik od nuspojava i njih se ne cijepi“*

Azaleja: „*A po cemu.to.odrediti? Kako znati koja su djeca stvarno rizicna, a kako znati tko ih neće cijepiti, zbog njemu samo znanih razloga? A sto ako ima 2 do 3 misljenja, a sva tri su razlicita“*

Lemonzoo: „*Dijete drago, prepusti ljudima koji su završili fakultet za davanje vakcina da se brinu za to“*

Azaleja: „*A vi se djetesce pobrinite da vas ne sustigne sodoma i gomora. Forum je za razmjenu misljenja, a ako vam ne pase, prosecite i lijecite svoje komplekse manje vrijednosti na nekom drugom.“*

7.8.9. Konflikt između Ego i Azaleja

Azaleja: „Cjepivo 5 u 1 primila je jedna poznata osoba, njena bliznja osoba radila je u laboratoriju, dva dana nakon tog cjepiva je dijete je prestalo cuti. Druga osoba je primila isto cjepivo 5 u 1 (malo dijete), normalan razvoj, 2do 3 dana, iza toga postalo je autisticno, 3-dijete ista stvar..“

Ego: „Jedna poznata osoba. Ništa se ne dokazuje jednom anegdotom. Stvari se dokazuju preciznim znanstvenim studijama koje slijede rigoroznu znanstvenu metodologiju. Razlog tome nije neciji hir nego gola cinjenica da se u praksi pokazalo da se jedino tako s koliko toliko velikom sigurnoscu dobivaju ispravni zakljucci. Inace ti mogu naci jednu osobu koja je upoznala Isusa, vidjela big foota, ronila s Loch Ness cudovistem...“

Azaleja: „Nisu anegdote, nego su to informacije od medicinskih djelatnika. Je, ovo drugo, kak da ne. Sto ako bi rekla da mi je zalistak, ostetilo cjepivo protiv gripe? Ili da mi je mozak ostetilo cjepivo koje sam primila u djetinjstvu?A nisam smjela biti cjepljenja, jer sam navodno bila neurorizicno dijete, samo se to otkrilo puno kasnije? I da, mogu i ja reci da sam upoznala Isusa, al cudoviste, bas i ne.“

Ego: „Sto bi rekao? Rekao bi da moras nekako dokazati da se radi bas o tome sto tvrdis. Percepcija je zajebana stvar. Pogotovo kada su takve emocionalno teske stvari u pitanju. Ako zakljucke temeljis na svojim subjektivnim procjenama, cesce ces biti u krivu nego u pravu“

7.9. Traženje i davanje savjeta među majkama

Na forumu missMAMA, gdje su gotovo svi sudionici žene, odnosno majke (N=22, Ž=21) ne nalazi se sukoba između sudionika, no uočava se međusobno traženje i davanje savjeta po pitanju pripreme djeteta za cijepljenje, simptoma o kojima treba voditi računa nakon cijepljenja, mogućih nuspojava i njege djeteta neposredno nakon cijepljenja. Savjeti se uglavnom traže i dobivaju od onih majki koje su prošle to isto iskustvo s vlastitim djetetom.

„Molim vas ako ima netko na forumu tko je odbio cijepiti dijete u rodilištu u Splitu, da mi prepriča kako je sve to prošlo i pomogne“ (missMAMA, nick:angry gy, spol:Ž),

ANTONIO: „Cure moje moja mala se cjepila u cetvrtak sa dva mj prvi dan nije bilo nista ali drugi dan je pocela non stop plakat, jako je razdrazljiva navecer place jedva je umirim, kad ima stolicu ima proljev svako hranjenje i to jako smrdi, mislim da su sve to nuspojave od tog cjepiva.dali se koja mama susrela sa tim i koliko dana je to trajalo.

DARIJAZ ODGOVARA: „Evo, ja sam se susrela s tim...nakon cjepiva za tuberkulozu koje je primio sa dva tjedna starosti, imali smo doma šou s njim..plakanje, deranje, nikako umirit...jako je bio nervozan, napet, nikako se opustit...a zaspat je bilo nemoguca misija..povisena temp, proljev i povracanje...isli kod pedijatra, kaze ona meni nije od cjepiva...ma nemoj? Do onda dijete bilo normalno... Uglavnom to je trajalo 3-4 dana. Izdrzi i sretno!“

MARIJA Š: „Mame koje ste cijepile dijete je li se gnojilo mjesto gdje cijepljeno BCG cjepivom? Primijetila sam da se mome malo povećalo to mjesto i vidim da se gnoji. Kako postupiti kada gnoj pukne? Samo ostaviti da se stvori krastica ili staviti gazu, flaster?..“ LUKI5 ODGOVARA: „Nama je pedijatrica rekla da je to normalno i da ne treba nista stavljati. Krastica se stvori i s vremenom otpadne. „

TONKA 18: „evo mi smo jučer prošli prvo cjepivo, cura je plakala jer je bila gladna al mislim da nije bila gladna da ne bi plakala. Nije imala temperaturu hvala bogu.

Pitanje,.. do kad se trebaju stavljat oblozi i mazat gelom?“ PILICI ODGOVARA:
„Mislim da taj dan i eventualno drugi dan.“

PILICI: „Ej kakve si joj obloge stavljala?“, BIGICA ODGOVARA: „blazinica za
skidanje sminke samo pod hladnu vodu i to je to.“

KRAFNICA: „Koje cepice koristite? Nama jos nisu trebali al mislim si radje kupit pa
nek stoje doma nego da budem nepripremljena..“ PILICI ODGOVARA: „Cepici za
snizavanje temperature? Ja nemam nista takvo doma ali vidis, nije lose inat, pa nek
stoje za svaki slucaj“

NALAH: „Curke, kak su vam bebonje reagirale na drugo cjepivo? Sad ce dobit samo
jednu pikicu u jednu nogu ne?“ BELLE ODGOVARA: „Mi smo ga primili jucer i nije
bilo strasno..malo plakanja kad ga je upiknula i gotovo..doma Sam mu ipak stavila
oblogic hladan da mu ne natekne... i dobio je u nogicu, dok kaze da bi otprilike mogli
imat istu reakciju kakvu su imali kod prvog cjepljenja...sa 8 mj opet idu dva cjepiva i
onda jedno sa Godinu dana...“

MAMA X2: „Cure jucer smo se cijepili i nije imao temp i stavljala sam mu hladne
obloge i danas na jednoj nozi na mjestu uboda vidim oko uboda ko crvenu mrlju kaj bi
moglo bit i kaj da radim?“ BELLE2 ODGOVARA: „nisam strucnjak Ali mislim da nije
nista strasno...ja bi svakako telefonom javila pedici da ne moras uzalud hodati po
doktorima s malom bebom..ako mozda ne treba...nama je tako bilo prvi put nakon
cijepljenja I cak sam osjetila malu kvrgu na mjestu uboda jer ga je sestra napicila s
iglom...I sve proslo.“

7.10. Pitanje autoriteta

Po pitanju autoriteta i postajanja istim, na forum.hr izdvojen je samo jedan sudionik (nick: Arsen) zagovornik pokreta protiv cijepljenja. Zanimljivo je kako je rasprava započela 2009. godine, aktualna je i danas, a on u raspravi sudjeluje već punih 10 godina kao glavni predstavnik i zagovornik antivakcinacijskog stava. Što se tiče sudionika koji podržavaju cijepljenje, po pitanju autoriteta također je izdvojen samo jedan (nick: trebor). Na forumu missMAMA ne nalazi se autoritet u formi kao što je slučaj na forum.hr gdje su uglavnom prisutni sukobi između *antivaksera* i *provaksera*, već se autoritet temelji na iskustvu roditelja po pitanju procedure cijepljenja djeteta.

„Arsene, hvala na tvojim postovima, apsolutno podržavam sve što si napisao, ja sam dovoljno tekstova i sama pročitala na tu temu i dijelim tvoje mišljenje. „ (forum.hr, nick:fenomena, spol:Ž),

„Arsen...buduci da si jako informiran..hvala za sve informacije..meni je pedijatrica savjetovala da cijepim djecu protiv tetanusa i gnojnog meningitisa...prije skoro 2 godine...nisam jos odlučila...molila bih te za mišljenje...da li ima smisla..hvala!“ (forum.hr, nick:noema, spol:Ž),

„Arsena ne znam...čovjek ima stav..informacije..u čemu je problem ako ga pitam za mišljenje...zanima me.“ (forum.hr, nick:noema, spol:Ž),

„I odmah da ti kazem, ja te postujem kao moderatora, kao nekog tko ima moc. Druga je stvar sto ja mislim o tome kako ti upotrebljavas moc i kako licemjerno iznosis svoju istinu, a zatires tudu, te u svrhu toga koristis svoju moc. „ (forum.hr, nick:Alan_SP, spol:M),

„trebor, moje komentare si vec brisao..na Alanovoj sam strani 100% i slazem se sa njim. Moramo da te postujemo i da igramo po tvojim pravilima jer imas moc u svojim rukama a sta mislimo o tebi van toga to je vec neka druga prica.“ (forum.hr, nick:Extreme_Life, spol:M),

„Kolegice, zašto uporno pišete o temi o kojoj ništa ne znate? Samo činite štetu drugim antivakserima. Pustite malo arsena da piše. Ne zna ni on što piše, ali barem barata nekim pojmovima i ponaša se kao pravi antivakser. Rado bih vam oponirao, ali ne znam kako oponirati na to brabonjanje.“ (forum.hr, nick:lemonzoo, spol:M),

„Mame koje ste cijepile dijete je li se gnojilo mjesto gdje cijepljeno BCG cjepivom?“ (missMAMA, nick:marijaš, spol:Ž),

„Nema na cemu. Nama je razmak između svih koje je do sada primio bio mjesec dana, tako da nemaš brige, sve je to normalno.“ (missMAMA, nick:luki5, spol:Ž),

7.11. Osobna odgovornost

Prilikom analiziranja foruma *forum.hr*, izdvojena je i kategorija osobne odgovornosti na koju zagovornici cijepljenja nerijetko pozivaju roditelje koji odbijaju cijepiti vlastitu djecu. Apeliraju na novčane kazne, grižnju savjesti i preuzimanje odgovornosti ukoliko njihova necijepljena djeca obole od teško zaraznih bolesti protiv kojih je cijepljenje obvezno.

„razmišljaš ti ponekad tako? da ti npr se dijete opako razboli i ispadneš glavni krivac jer ga nisi dala cijepiti? nije te strah?“ (nick:deathofart, spol:Ž),

„smatram da bi cijepljenje moralo biti obavezno..cak bi isao i tako daleko da bi ne cijepljene smatrao zanemarivanjem djeteta“ (nick:behemoth, spol:M),

„Roditelji koji ne cijepe dijete, trebali bi biti suđeni za ubojstvo iz neheta ako dijete umre od neke bolesti za koju postoji cijepivo.“ (nick:cavetroll, spol nepoznat),

„jos strasnije da u danasnje doba postoje manijaci koji svjesno izvrgavaju djecu posljedicama koje je lako izbjeći“ (nick:7nationarmy, spol:M),

„Arsene, čitaj. I posrami se, ako uopće imaš srama. To je tvojih (i takvih kao tvojih) ruku djelo. I ti si odgovoran za ovu smrt, Arsene. Budi nepokolebljiv u svojim uvjerenjima. Ne mijenjaj mišljenje, zanemari činjenice i logiku. „ (nick:SusFerox, spol:M),

„Zato što želim da sva djeca pomru u mukama od ospica i drugih teških zaraznih bolesti, jer želim da njihovi roditelji i bližnji u mukama nariču nad malenim sanducima, i jer želim da ovi antivakseri nauče na teži, ali učinkovit način da su u krivu.“ (nick:NajaNaja, spol:Ž),

„A ovi mrtvi, umrli od bolesti od kojih se može zaštititi cijepljenjem? E, te smrti padaju na tvoju savjest, tebe i tebi sličnih koji zbog vlastitog zla i/ili trknutosti ugrožavaju najslabije – djecu, starije, imunokompromitirane“ (nick:SusFerox, spol:M),

„Ali isto tako, ako NE cijepiš dijete i tvoje dijete zbog toga bude oboljelo od te bolesti, obzirom da si TI kazneno i materijalno odgovoran do djetetove 18. godine, trebalo bi te kazneno goniti, oduzeti ti dijete, opaliti po džepu i mir.“ (nick:monty-zg, spol:M),

„i nadam se da će se zdravstvo organizirati tako da će zdravstvenu skrb za sve komplikacije nastale uslijed zaraze ospicama kod necijepljene djece morati platiti njihovi roditelji. to je jedino posteno“ (nick:divazg, spol:Ž),

„U Hrvatskoj je sve više roditelja koji odlučuju ne cijepiti svoju djecu zbog uvjerenja da su cjepiva štetna. Liječnici pak kažu da je cijepljenje čin odgovornosti roditelja, a u tome ih podupire i zakon.“ (nick:manchild, spol:M).

7.12. Roditeljstvo

U okviru rasprava između *provaksera* i *antivaksera* na forumima missMAMA i forum.hr, neizbježno je osvrtnje na koncept roditeljstva, roditeljsku brigu i skrb, kao i opovrgavanje i nepovjerenje prema komentarima sudionika koji nisu roditelji.

„da se i ja javim na ovu temu. Sad sam u 5tom mjesecu trudnoće i priznajem da me tek trudnoća dovela do toga da ozbiljno počnem razmišljati o svom tijelu o kojem sad eto 100% ovisi jedan drugi život za koji sam odgovorna. tek nedavno sam počela istraživati pitanja cijepjenja i necijepjenja pro et contra i moram priznati da ni sama ne znam kako bi se postavila prema svemu tome. „ (forum.hr, nick:deathofart, spol:Ž),

„Cjepljenje odbijeno. Ako im ikad neko na prevaru/silom/bilo kako cjepi dite, i ono samo zakašlje nakon toga, cjepit ću ja njega..kacavidom u oko..da budem ekološki osviješten i izbjegnem špricu i živu.“ (forum.hr, nick:etona, spol:M),

„Nije riječ samo o kompetencijama nego i o interesu. Interesu roditelja koji želi najbolje za svoje dijete pa ga želi cijepiti, na temelju informacija u glavnim medijima i savjetima liječnika, interesu roditelja koji žele najbolje za svoje dijete pa ga ne želi cijepiti, na temelju informacija o teškim, čak i smrtonosnim nuspojavama“ (forum.hr, nick:LlSkylights, spol:M),

„Ibrahim je fejker koji trola temu. Nema djece pa je otuda krajnje zanimljiva njegova „briga“ za tuđu djecu i njihovo cijepljenje.“ (forum.hr, nick:monty-zg, spol:M),

„Međutim, kladim se u bilo što, da netko od ovih naših provaksera (to su oni koji previše seru o korisnosti cjepiva) koji ovdje štancaju bekrajne gluparije, ima dijete s teškim posljedicama cijepjenja, pretvorio bi se u antivaksera u tisućinki sekunde i plakao k'o kišna godina.“ (forum.hr, nick:Ibrahim-Pr, spol:M),

„Znaš zašto na izborima nikad ne glasam, zato što tamo nikog ne poznam i u nikog nemam povjerenja. A ti, ako hoćeš i usudiš se, povjeri im svoju djecu na povjerenje. Oni će znati bolje od tebe koji si svoju djecu rodio.“ (forum.hr, nick:PraviŽivot, spol:Ž),

„Kad budeš imao djece (OK, znam da ne budeš ali teoretski), onda se hvali. Do tada...nisi relevantan“ (forum.hr, nick:monty-zg, spol:M),

„Svima vama treba stara baka naučiti vas pameti. Ovako:žena koja zatrudni a hrani se zdravo i kvalitetno, kada rodi novorođenče familija to dijete posmatra kao dojenče... majka ga doji mlijekom koje mu startom obećava prirodni imunitet.“ (forum.hr, nick:PraviŽivot, spol:Ž),

„Ja se ne bi usudila ne cijepit svoju curku..ne daj bože neke bolesti, pa ne bi mogla živjeti sa sobom...“ (missMAMA, nick:cloudy, spol:Ž),

„prvo cijepljenje, jako puno plakanja jer cjepivo pece, meni je malo falilo da i ja ne zaplacam s njom“ (missMAMA, nick:bigica, spol:Ž),

„Ljubav za dijete i strah da mu se nesto ne dogodi su definitivno najjaci osjecaji u nasem životu. Ne želim napraviti grešku. Ne želim da zbog moje odluke, svejedno cijepit/ne cijepit moje dijete ima bilo kakve posljedice.“ (missMAMA, nick:sunčica5, spol:Ž),

„Ja sam svoje dvije kćeri cijepila uredno po propisima zakona. hb sve je uvijek bilo ok...ali svaki put sam imala grižnju savjest, da ne radim dobro, učila i čitala podijeljene priče..“ (missMAMA, nick:andydea2, spol:Ž),

„Zatim, u dućanima primjećujem kako mame pored polica sa slatkišima govore svojoj dječici kako je to nezdravo, da je to kemija...i na tom polju se mnogi educiraju što je za pohvalu.“ (forum.hr, nick:Rorion, spol:M),

„daj dite materi“ (forum.hr, nick:nezgodan2, spol:M)

8. RASPRAVA

Pseudoznanstveni sadržaji po pitanju cijepljenja djece najzastupljeniji su na forumima missMAMA i forum.hr.

Tko su ljudi koji sudjeluju u raspravama na forumima na tematiku cijepljenja? Analizom je utvrđeno kako od ukupnog broja sudionika na forumima 53 % čine žene, 38 % čine muškarci, dok kod 9% sudionika spol nije poznat, odnosno naveden. Ovi podaci u suglasju su i s istraživanjem Downs, Bruine de Bruin i Fischhoff (2018) koje pokazuje kako su žene sklonije izražavanju zabrinutosti po pitanju cijepljenja, a samim time i posjećivanju internetskih portala i foruma. Međutim, usporedbom koja je napravljena između sudionika na sveobuhvatnom forumu raznovrsnih domena, *forum.hr* i zbirnim brojem sudionika foruma koji su namijenjeni isključivo roditeljstvu (*roda.hr*, *Roditelji.hr* i *missMAMA*) ustanovljeno je kako *forum.hr* bilježi veći broj muškaraca (58%) u odnosu na žene (42%), dok su na roditeljskim forumima prisutne gotovo samo žene (94%) što se može povezati s rodnim stereotipima, nazivom foruma i konceptom roditeljstva koje se i dalje najčešće poistovjećuje s majčinstvom. Tomić-Koludrović i Lončarić (2007) pišu o percepciji rodnih uloga u hrvatskom društvu, ponajviše u aspektu brige i odgoja djece kao još uvijek izrazito tradicionalnoj sa strogo podijeljenim roditeljskim ulogama.

Kategorije pseudoznanstvenih sadržaja po pitanju cijepljenja koje su izdvojene na forumima su zadiranje u ljudska prava, cijepljenje kao neprirodno, nepovjerenje u farmaceutsku industriju, posljedice cijepljenja, bezopasnost bolesti te izvor informacija. Ove izdvojene kategorije prema Kata (2010) sadržaji su koji su najzaslužniji za usvajanje antivakcinalnog stava u današnjem društvu rizika, kako ga naziva Giddens, a koje odlikuje nepovjerenjem, nestabilnošću i nepredvidivošću. Osim što se sudionici foruma pristaše antivakcinalnog pokreta vrlo često pozivaju na kršenje temeljnih ljudskih prava i zadiranje u slobodu izbora nametanjem cijepljenja kao obveznog, oni čak i odlaze u krajnost traženja odštete u slučaju razvoja komplikacija kod djeteta neposredno nakon primanja cjepiva.

Ustrajanje na osobnoj i samostalnoj odluci po pitanju nečeg tako osjetljivog i nimalo bezazlenog pitanja kao što je cijepljenje djeteta protiv visoko zaraznih i opasnih bolesti, trebalo bi svakako biti prepušteno profesionalcima tog polja, no s druge strane, kako Milić (2001) piše, dogma suvremenog roditeljstva koja naglašava kako djelovanje roditelja na razvoj djeteta može djeci donijeti ili uskratiti određene prednosti u životu stvara i neizmjereno velik pritisak na roditelje koji imaju potrebu djelovati u svim sferama koje se se tiču njihovog djeteta. Naime, oslanjanje na pseudoznanost koja nikada nije imala plodnije tlo nego danas, sa sobom nosi velike rizike i postaje potencijalno opasno po život. Problem se javlja po pitanju izvora informacija na temelju kojih roditelji oblikuju svoja uvjerenja i stavove. Najčešće su to neformalni izvori poput anegdota prijatelja ili poznanika iz okoline, osobni primjeri i iskustva te emocionalno obojani sadržaji.

Sveprisutna informatizacija danas jednim klikom nudi mnoštvo različitih informacija, podataka i izvora istih, a ljudi istovremeno ne traže uporište u znanosti, već više cijene i vrednuju emocije i iskustva od znanstvenih istraživanja koja su odobrena i recenzirana od strane uglednih znanstvenih tijela. Nadalje, ljudi pretražuju i biraju one informacije koje se slažu s njihovim postojećim uvjerenjima i pogledima, što Ben Goldacre (2009) deklarira kao pristranost prema pozitivnim dokazima i navodi kao jedan od ključnih razloga zbog kojih ljudi vjeruju u pseudoznanost.

Iako se cijepljenje smatra jednim od najvećih postignuća medicine i zaslužno je za iskorjenjivanje velikog broja zaraznih, nimalo bezopasnih bolesti koje su do uvođenja cijepljenja odnosile veliki broj života i ostavljale trajna oštećenja na ljudima (posebice djeci), ono kao da postaje žrtvom svojeg uspjeha. Nebrojeno puta su liječnici upozoravali na sigurnost cjepiva, a znanstvene studije opovrgavale kauzalnost između cjepiva i razvoja autizma, no ni to nije bilo dovoljno za pobornike pokreta protiv cijepljenja koji su na sve odmahivali rukom i iskazivali nepovjerenje u farmaceutske i zdravstvene institucije naglašavajući kako one rade isključivo za profit te manipuliraju ljudima želeći ih učiniti bolesnijima kako bi potom na njima mogli ostvariti više profita

primoravajući ih na kupovanje i korištenje njihovih lijekova, a nerijetko se pozivaju i na namještanje i falsificiranje rezultata tih istraživanja „*Također imaj na umu da su mnoga istraživanja frizirana, ili financirana od same farmacije*“, „*Cijepljenje je nametnuto iz bolesnih ciljeva, PROFITA, i trovanja masa kako bi prije obolile pa opet kupovale lijekove „farmaceutskih“ kompanija*“.

Osim nepovjerenja u zdravstvene institucije, na forumima se često susreće i doživljavanje cjepiva kao nepotrebnog i nesigurnog postupka kojim se narušava zdravlje djeteta što je rezultiralo pojavom epidemija zastarjelih, nekoć iskorijenjenih bolesti poput ospica. Ironično je kako roditelji odbijaju cjepivo u želji i nastojanju da zaštite svoju djecu, dok ih istovremeno podvrgavaju većim rizicima i posljedicama ne uzimajući komplikacije koje te bolesti nose sa sobom kao ozbiljne i realne (Dubé, Vivion i MacDonald, 2015).

U sklopu kategorije bezopasnosti bolesti, uočava se i pozivanje na alternativnu medicinu i okretanje ka prirodnoj imunizaciji koja za razliku od cjepiva, pruža trajni i doživotni imunitet. Zastupa se naturalistička ideologija o kojoj govori i Badinter (2013) naglašavajući povratak Prirodi i deklariranje kemijskog, umjetnog kao društveno nepoželjnog. Dobra, ekološka majka neće u svoje dijete uštrcavati neprirodne kemikalije, a dojenje u tom procesu ima znatno vrijedniju ulogu od cijepljenja jer ono pruža djetetu sva potrebna antitijela. Veliki broj sudionika na forumu naglašava upravo dojenje kao glavni i nepobitno najmoćniji agens u stvaranju imuniteta kod djeteta, no odlaze i korak dalje; ne samo da zagovaraju odbijanje cijepljenja, već naglašavaju i kako cijepljena djeca okolini i njihovoj necijepljenoj djeci predstavljaju izvor zaraze, nazivajući ih kliconošama i prijenosnicima bolesti. Osim toga, pozivaju njihove roditelje na grižnju savjesti i zahtijevaju od njih da prvih nekoliko tjedana nakon cijepljenja dijete ne izlažu okolini s drugom djecom „*Nadam se da si onda i za to da se osiguraju zakonski okviri da se može tužiti roditelje koji svoju cijepljenu djecu približavaju necijepljenoj. Cijepljeno dijete zarazno je za svoju okolinu i do 3 tjedna nakon cijepljenja.*“.

Posljedice cijepljenja i izvor informacija kod sudionika foruma koji se protive cijepljenju, uglavnom se pojavljuju zajedno. Posljedice cijepljenja definitivno su najistaknutiji argument kojim pobornici antivakcinacijskog pokreta zagovaraju i potkrepljuju svoj stav, a one su uglavnom dobivene temeljem iskustva i osobnih svjedočanstava roditelja, kao i prikaza slučajeva oboljele djece. I ne čudi zapravo što ove dvije kategorije pseudoznanosti dolaze jedna s drugom, budući da zorno prikazuju nasumičnost i dostupnost kao jedne od razloga iz kojih ljudi vjeruju pseudoznanosti. Naime, pseudoznanost je sklona traženju i stvaranju pravilnosti tamo gdje ih nema; iz niza nasumičnih, nepovezanih događaja, a istovremeno je po pitanju donošenja odluka uvjetovana emocionalno obojanim podacima (Goldacre, 2009).

Jedno od najkontroverznijih cjepiva svakako je kombinirano MMR cjepivo protiv ospica, zaušnjaka i rubeole kojim se djeca cijepu u drugoj godini života, a s kojim pseudoznanost povezuje nastanak i razvoj autizma. Naime, pseudoznanost je sklona pronalaziti i izvoditi uzročno-posljedične veze tamo gdje ih nema. Samo zato što se autizam javlja nakon cijepljenja ne znači da je cijepljenje uzrok autizmu. Korelacija nije kauzacija, kao što veliki broj znanstvenih istraživanja na temelju rigorozne i objektivne znanstvene metodologije navodi i odbacuje ikakvu kauzalnost između MMR cjepiva i autizma. No, antivakseri te činjenice i podatke jednostavno odbacuju ističući kako su istraživanja plaćena od strane velikih farmaceutskih kompanija. Naime, cjepivo MMR poklapa se s razvojnim periodom djeteta u kojem se obično počinju zamjećivati prvi znakovi poremećaja iz autističnog spektra, što je antivakserima nadasve dovoljno kako bi izveli zaključak da cjepivo uzrokuje autizam, a tim više su skloni držati se svojih uvjerenja ukoliko iz okoline imaju primjer djeteta koje je neposredno nakon cijepljenja počelo pokazivati znakove takvog poremećaja, pa čak i uzimati takva iskustva kao znatno relevantnija i istinitija od iskaza liječnika (Rao, T.S., & Andrade, C., 2011) „*Ne vjerujem ni struci ni udrugama. Jedini autoritet kojem vjerujem su brižni roditelji i njihovo neposredno iskustvo*“, „*imam dva bliska primjera autizma i jedna mama mi se kune da je mali obolio nakon MMR vakcine*“.

Nadasve je apsurdno izvoditi zaključke iz nekoliko pojedinačnih slučajeva iz okoline i na temelju toga donositi generalne iskaze, posebice kada se u obzir uzme kako su to iskazi roditelja koji su najčešće emocionalno obojani, subjektivni, perceptivno zamagljeni i sve samo ne stručni. Moglo bi se reći kako je čak zdravorazumski takve iskaze uzeti sa zadržkom, međutim kod roditelja koji se susreću s odlukom koja se tiče zdravlja njihovog djeteta, pritisak okoline i medijska zasićenost takvim sadržajima neminovno uzrokuje strah i paniku oko donošenja ispravne i za dijete najbolje odluke. Posebice danas kada se sve veći naglasak stavlja na kvalitetu života i individualni izbor životnog stila, a proturječnost s kojom se roditelji susreću između osjećaja odgovornosti i moći po pitanju utjecaja na dijete i pretrpanosti informacijama iz raznoraznih stručnih literatura uzrokuje osjećaj bespomoćnosti pa čak i krivnje za izbor koji čine (Milić, 2001).

Po pitanju čega se najčešće javljaju sukobi na forumu i između koga? Analizom je utvrđeno kako se sukobi javljaju samo na sveobuhvatnom forumu raznovrsnih domena-forum.hr, a javljaju se isključivo između sudionika zagovornika cijepljenja, tzv. *provaksera* i sudionika zagovornika pokreta protiv cijepljenja, tzv. *antivaksera*. Razlog zbog kojeg dolazi do sukoba jest izvor informacija na temelju kojeg sudionici, bilo provakseri ili antivakseri, temelje svoje stavove, uvjerenja i mišljenje po pitanju cijepljenja djeteta.

Kao što je prethodno navedeno, pobornici antivakcinacijskog pokreta se očekivano, kao izvor informacija, pozivaju na portale poput dnevno.hr, večernjak.hr, razne facebook stranice i grupe te osobna iskustva i primjere iz okoline za razliku od pristaša cijepljenja koji informacije izvode iz različitih znanstvenih istraživanja, provedenih i odobrenih od strane znanstvene zajednice. Zanimljivo je kako u niti jednom konfliktu na forumu između *provaksera* i *antivaksera* nije postignuto suglasje, konsenzus ili razuvjeravanje, odnosno „pridobivanje sugovornika na svoju stranu“ („*svi vi provakseri i antivakseri pričate svoje a nitko do sad ovdje još nije drugog uspio uvjeriti u svoju priču*“). Ovakvi rezultati i ne čude, budući da Kata (2010) u svojem istraživanju sadržaja koji su

najzaslužniji za usvajanje antivakcacijskog stava među roditeljima ističe upravo osobna svjedočanstva istih i emotivno nabijene sadržaje kao glavne izvore informacija, ali i sklonost antivaksera za odbijanje znanstvenih, kliničkih i epidemioloških studija koje ukazuju na sigurnost cjepiva (*„kazes osobna iskustva nisu bitna? Ok tu se ne bi slozila..meni je bitnije sto su ljudi prošli i cut njihova iskustva, nego sta ce mi doktori rec sta su ih naucili“*). No, osim što su im glavni izvor informacija raznorazni portali i web-stranice upitne vjerodostojnosti i stručnosti, čini se kao da antivakseri ponekad djelomično i nepotpuno iščitavaju članke i istraživanja koji govore u prilog njihovim stavovima, koriste se lošom statistikom, a potom te iste članke nepromišljeno koriste u raspravi ne bi li potvrdili i opravdali svoje tvrdnje (*„Zasto je bitno dal sam ja to procitala i koliko temeljito? Sta ce se promijeniti time? Ali ipak da odgovorim, nisam temeljito citala jer trenutno ne stignem, sto naravno ne znaci da uskoro necu.“*).

Ono što je također posebno zanimljivo u konfliktima između *provaksera* i *antivaksera* jest reakcija *antivaksera* na prikaz pojedinačnih slučajeva od strane *provaksera* koji govore o obolijevanju pa čak i smrti necijepljene djece (pretežno od ospica) koja najčešće ide u smjeru optuživanja tog istog sudionika za donošenje generalizacije na temelju prikaza pojedinih, izoliranih slučajeva, istovremeno zaboravljajući kako oni svoje podatke i statistike temelje uglavnom na takvoj metodi (*„Iznosiš neke izolirane slučajeve, a zaboravljaš spomenuti puno crniju suprotnu statistiku“*).

Za razliku od forum.hr, missMAMA ne bilježi konflikte između sudionika, već jednu sasvim drugu kategoriju, a to je traženje i davanje savjeta među majkama. Forum.hr jedini je od analiziranih foruma koji broji više muških sudionika u odnosu na ženske, dok su na forumu missMAMA prisutne isključivo žene, odnosno majke. Razlog tome svakako može biti sam naziv koji implicira kako je forum namijenjen samo ženama, odnosno majkama. Prvi post na forumu glasi *„jeste li cijepili svoju djecu? Svaki dan čitam o negativnim nuspojavama cijepjenja i ozbiljno razmišljam o tome da ne cijepim svoju bebu. Ima li netko tko je odbio odmah u rodilištu cijepiti bebu i koja je točno procedura? Može li necijepljeno dijete u vrtić?? Kako pedijatri reaguju na to?“*. Iako

je prvi post kojim je tema otvorena protivakcinskije prirode i poziva na odbijanje cijepljenja i iskazivanje zabrinutosti po pitanju nuspojava i posljedica cijepljenja, daljnji komentari nisu nastavljeni u smjeru rasprave i prikazivanja oprečnih mišljenja. Čini se kao da su na forumu prisutne samo one majke koje su cijepile vlastito dijete, stoga je početna otvorena rasprava oko pitanja cijepiti ili ne cijepiti dijete ugašena jer nije naišla na očekivani odaziv pa su komentari nastavljeni u smjeru savjeta majki oko nuspojava cjepljiva poput otekline na mjestu uboda, razdražljivosti, povišene tjelesne temperature djeteta i odgovarajuće njege (*„Mame koje ste cijepile dijete je li se gnojilo mjesto gdje cijepljeno BCG cjepljivom? Primijetila sam da se mome malo povećalo to mjesto i vidim da se gnoji. Kako postupiti kada gnoj pukne?“*).

Isto tako, osim traženja i davanja savjeta među majkama koje su prošle isto ili slično iskustvo, čini se kao da forum missMAMA majkama predstavlja mjesto utjehe, međusobne podrške, empatije i brige, o čemu piše i Preece (2000) naglašavajući važnost međusobnog osnaživanja majki kao jednu od funkcija foruma, povezivanje na temelju zajedničkih interesa ili potreba koje se ostvaruje angažmanom, predanošću, doprinosu i kontinuiranom sudjelovanju. Naime, nerijetka je pojava u kojoj majke prate proces cijepljenja djeteta od drugih sudionica i posredno sudjeluju u njemu, javljajući im se s pitanjima i iskazujući zainteresiranost i uključenost po pitanju cijele procedure cijepljenja, nuspojava i njege djeteta (*„Kako je prošlo cijepljenje? Jeste bili već ili? Mi idemo danas pa sam se sjetila vas i da pitam kako ste.“*).

Postavlja se pitanje koji je razlog tome da forum.hr obiluje konfliktima, dok na forumu missMAMA konflikti nisu prisutni. Jedan od razloga svakako može biti priroda foruma, odnosno podforum na kojoj se tema cijepljenje nalazi. Tako se na forum.hr tema cijepljenje nalazi na podforumu „Alternativno liječenje“, dok je na missMAMA cijepljenje samostalna, izolirana tema koja ne nagoviješta zagovaranje niti provakcerskih niti protivakcerskih stavova. Ne treba isključiti ni pitanje spola i razlike u stilovima i načinu komunikacije između muškaraca i žena kada se uzme u obzir kako su muškarci direktniji i skloniji ulaženju u sukobe u odnosu na žene koje su češće miroljubive

prirode, emotivne, podržavajuće te sklone izbjegavanju sukoba i postizanju kompromisa (Cinardo, 2011). Uočena razlika svakako je vrlo zanimljiva i bila bi vrijedna daljnjeg ispitivanja i analize.

Iz analiziranih foruma vidljiva su dva oblika autoriteta i načina postajanja autoritetom. Budući da je forum.hr obilježen sukobom između *antivaksera* i *provaksera*, najpoznatiji i jedini sudionici koji predstavljaju autoritet su *Arsen* kao pobornik pokreta protiv cijepjenja i *trebor* kao zagovornik obveznog cijepjenja. Da su oni autoriteti u svojem polju vidljivo je iz učestalih upita za mišljenje i pomoć od strane drugih sudionika foruma. No, način na koji su oni postigli i ostvarili autoritet znatno se razlikuje. Tako primjerice *trebor*, svoj autoritet između ostalog (dugotrajno prisustvo i učestalo iznošenje rezultata znanstvenih istraživanja) duguje svojoj poziciji moderatora foruma koje mu daju ovlasti kontroliranja sadržaja koji se nalaze na forumu kao i izbacivanje onih sudionika koji se ponašaju neprimjereno, ne poštuju dogovorena pravila foruma i slično. Stoga nije rijetkost da mu se pojedini sudionici (*antivakseri*) ne žele suprotstavljati ili zamjerati, svjesni moći koje on kao moderator na forumu ima („*Moramo da te postujemo i da igramo po tvojim pravilima jer imas moc u svojim rukama a sta mislimo o tebi van toga to je vec neka druga prica.*“).

Arsen, kao zagovornik pokreta protiv cijepjenja svoju moć i autoritet duguje prije svega prekomjernom prisustvu na forumu. Naime, on je jedini sudionik foruma koji na njemu djeluje od samog otvaranja teme (2009. godina), a aktivan je čak i danas. Većina sudionika isključila se iz rasprave nakon određenog vremena, no on je i dalje svakako najaktivniji sudionik s najviše objavljenih komentara. Osim prekomjernog prisustva, on je jedini sudionik koji stručno iznosi svoje protivvakućinacijske stavove, a činjenica da se uključuje u rasprave između svih sudionika, čak i onda kada se ne tiču njega, svakako je faktor koji dodatno naglašava njegovu informiranost, involviranost i zabrinutost. Njegov autoritet dostiže tu razinu da ga čak i *provakseri* prepoznaju kao jedinog donekle kompetentnog *antivaksera* na forumu koji zna o čemu govori („*Kolegice, zašto uporno pišete o temi o kojoj ništa ne znate? Samo činite štetu drugim antivakserima. Pustite*

malo arsena da piše. Ne zna ni on što piše, ali barem barata nekim pojmovima i ponaša se kao pravi antivakser.“). Manje informirani sudionici zagovornici antivakcinacijskog stava nerijetko se obraćaju Arsenu, traže njegovo mišljenje i pomoć u donošenju odluke oko cijepljenja djeteta te ga vrednuju daleko više od savjeta i preporuka liječnika („Arsen, budući da si jako informiran..hvala za sve informacije...meni je pedijatrica savjetovala da cijepim djecu protiv tetanusa i gnojnog meningitisa..prije skoro 2 godine...nisam jos odlučila..molila bi te za mišljenje.hvala!“).

Za razliku od forum.hr, kod foruma missMAMA prisutna je drugačija priroda i pojava autoriteta. Budući da ovaj forum ne bilježi konflikte između sudionika, već je mjesto okupljanja, podrške i izvora savjeta za majke koje prolaze proces cijepljenja djeteta, autoritet se uviđa u formi traženja i davanja savjeta. Treba napomenuti kako se posebno ne izdvaja niti jedna sudionica kao nositeljica autoriteta, niti se sudionice obraćaju nekom pojedinačno za traženje savjeta, već je to uglavnom formulirano na način obraćanja svim majkama koje su prošle taj proces i koje bi samim time, mogle pružiti adekvatan i koristan savjet. („Mame koje ste cijepile dijete je li se gnojilo mjesto gdje cijepljeno BCG cjepivom?“).

Salecl (2012) govori o očitovanju globalnog trenda zamjene društvene odgovornosti individualnom u području zdravstva i obrazovanja gdje pojedinci imaju mogućnost vlastitog odabira od mnoštva ponuđenih metoda i proizvoda na tržištu. Pojedincima, u ovom slučaju roditeljima, dana je sloboda donošenja odluka o životu vlastitog djeteta, što se više postaje slučaj i s cijepljenjem. No, problem se javlja po pitanju izvora informacija na temelju kojih roditelji oblikuju svoje stavove i donose za dijete i njegovo zdravlje tako važnu odluku - cijepiti ili ne cijepiti protiv visoko zaraznih bolesti. Već je ranije spomenuto kako su ljudi općenito skloniji prihvaćanju onih informacija koje se slažu s njihovim iskustvima i stavovima, kao i pozivanju na osobna iskustva, prikaze slučajeva i emocionalno nabijene sadržaje (Goldacre, 2009., Kata, 2010). Znanstvena istraživanja uzimaju se s dozom skepticizma i nepovjerenja, stoga se jednim klikom nastoji doći do informacija pa koliko god one bile neutemeljene. Upravo zbog toga,

javlja se opasnost u području cijepljenja, budući da roditelji najčešće oblikuju stavove putem raznih foruma, portala, web stranica upitne valjanosti, a mišljenje i preporuke liječnika, pedijatra i znanstvenih istraživanja za njih ne vrijede toliko (Downs, Bruine de Bruin i Fischhoff, 2008.) Sve to sa sobom nosi potencijalni rizik ne samo od obolijevanja djeteta ili fatalnog ishoda bolesti, već i opasnost narušavanja tzv. *imuniteta krda* i ugrožavanja cijele populacije općenito. Na forum.hr uočeno je kako *provakseri* nerijetko kod zagovornika antivakcinacijskog pokreta nastoje izazvati osjećaj krivnje, odgovornosti i grižnje savjesti pozivajući na tu individualnu odgovornost, a samim time i posljedice koje bi oni trebali snositi u slučaju obolijevanja djeteta ili ugrožavanja nekoga iz okoline. Posebno se pozivaju i na populaciju one djece koja se zbog imunokompromitiranog stanja, raznih bolesti ili alergija ne smiju podvrgnuti cijepljenju, a koja bi trebala biti zaštićena održavanjem visoke stope procijepljenosti, koju danas *antivakseri* sve više narušavaju („*razmišljaš ti ponekad tako? da ti npr se dijete opako razboli i ispadneš glavni krivac jer ga nisi dala cijepiti? nije te strah?*“, „*Ali isto tako, ako NE cijepiš dijete i tvoje dijete zbog toga bude oboljelo od te bolesti, obzirom da si TI kazneno i materijalno odgovoran do djetetove 18. godine, trebalo bi te kazneno goniti, oduzeti ti dijete, opaliti po džepu i mir.*“).

Budući da su roditelji najzastupljeniji sudionici foruma i da su oni ti koji se pretežno bave istraživanjem tematike cijepljenja u trenutku susretanja s tom odlukom, neophodno je spomenuti i koncept roditeljstva. Zanimljivo je kako sudionici koji se nalaze na forum.hr uvažavaju tuđa mišljenja ovisno o tome je li drugi sudionik i sam roditelj ili ne. Primjerice, u učestalim konfliktima koji se javljaju između *provaksera* i *antivaksera*, ovi potonji često izražavaju nepovjerenje prema *provakserima* koji toliko zagovaraju cijepljenje i uvjeravaju u njegovu dobrobit i sigurnost, a sami nemaju djece. U tom pogledu oni su za njih apsolutno nerelevantni, štoviše – smatraju kako bi i oni sami vrlo brzo postali skeptični i antivakcinacijski nastrojeni kada bi imali vlastito dijete („*Kad budeš imao djece (OK, znam da ne budeš ali teoretski), onda se hvali. Do tada...nisi relevantan*“, „*Međutim, kladim se u bilo što, da netko od ovih naših provaksera (to su oni koji previše seru o korisnosti cjepiva) koji ovdje štancaju bekrajne gluparije, ima*

dijete s teškim posljedicama cijepljenja, pretvorio bi se u antivaksera u tisućinki sekunde i plakao k'o kišna godina.“). Nadalje, prisutno je i veličanje dojenja kao procesa putem kojeg majka djetetu prenosi sva najvažnija antitijela i na taj način utječe na stvaranje imuniteta kod djeteta, a osim toga sveprisutno je i naglašavanje vrijednosti prirodne imunizacije kao jedinog oblika imunizacije kojim se stvara doživotni imunitet, za razliku od cjepiva koje ima ograničeno djelovanje. („*Ovako: žena koja zatrudni a hrani se zdravo i kvalitetno, kada rodi novorođenče familija to dijete posmatra kao dojenče... majka ga doji mlijekom koje mu startom obećava prirodni imunitet.*“). O tome mnogo piše i Badinter (2013) koja naglašava autoritet prirode, veliča dojenje kao najprirodniji i najjednostavniji način zadovoljavanja potreba novorođenčeta, ali odlazi i korak dalje; ne samo da navodi kako dojenje pojačava prirodni imunitet kod djeteta, već i pridodaje impresivnu listu prednosti kao što su smanjenje opasnosti od iznenadne dojenačke smrti, dijabetesa tipa 1 i 2, leukemije, pretilosti, multiple skleroze, astme, a čak implicira i na bolji kognitivni razvoj. Osim prednosti za dijete, navodi i brojne prednosti za majku poput boljeg odnosa s djetetom, prevenciju infekcija, krvarenja i postporođajne depresije. Iz svega navedenog uviđa se kako i Badinter naglašava i ističe vrijednost majke kao najadekvatnijeg i najboljeg skrbnika za dijete, kojoj je dijete u središtu pozornosti i izvor sreće i ostvarenja.

Za razliku od navedenog, na forumu missMAMA uočavaju se drugačije značajke roditeljstva poput istovremenog osjećaja bespomoćnosti i odgovornosti kod majki, neizmjerne brige, osjećaja krivnje i grižnje savjesti, želja i nastojanje djelovanja za što veću dobrobit djeteta, neumorno traženje informacija i usavršavanje kompetencija po pitanju optimalnog odgoja djeteta itd. Sve to u skladu je s ideologijom intezivnog roditeljstva u kojem je glavna misao vodilja „*davanje i ulaganje znatno više u dijete*“, gdje ono predstavlja žarište interesa i djelovanja, a najveći pritisak stavljen je upravo na majke kojima dijete treba i mora predstavljati jedini interes djelovanja. Pritisak je to koji kod majki svakako izaziva osjećaj krivnje, brige i odgovornosti pogotovo kada se prenese na kontroverzno područje kao što je cijepljenje koje sa sobom nosi potencijalno velike rizike, nuspojave i posljedice („*Ljubav za djete i strah da mu se nesto ne dogodi*

su definitivno najjaci osjecaji u nasem životu. Ne želim napraviti grešku. Ne želim da zbog moje odluke, svejedno cijepit/ne cijepit moje dijete ima bilo kakve posljedice. “).

Samim time što su svi sudionici na forumu missMAMA ženskog spola, odnosno majke, vidljivo je kako je u hrvatskom društvu još uvijek prisutna tradicionalna, vrlo jasna podjela uloga po pitanju odgoja djece, koja je istovremeno u suglasju s konceptom intenzivnog majčinstva (Hays, 1996) i shvaćanja majke kao najboljeg, prirodnog i najpodobnijeg skrbnika (Badinter, 2013). Pitanjem rodni identiteta i uloga u hrvatskim obiteljima bave se i Galić (2004) te Tomić-Koludrović i Lončarić (2006) koje navode sve prisutnije prepoznavanje učinka vlastite ekonomske zavisnosti kod žena koje nastoje osigurati samostalnost i nezavisnost što pred njih stavlja znatno veća očekivanja i nove zahtjeve. Naime, od žene se očekuje da unatoč zaposlenju i dalje obavlja gotovo sve kućanske poslove i poslove vezane uz odgoj djece, što dovodi do zasićenja majki, osjećaja rastrganosti, ali i nezadovoljstva. Autorice Jugović i Kamenov (2011) prikazuju kako je od nedavno prisutan trend uključivanja oca u odgoj djece, međutim ta domena se i dalje poistovjećuje s dominantnom ženskom ulogom, posebice u aktivnostima njege, hranjenja, uspavlivanja i presvlačenja, dok su očevi uglavnom uključeni u aktivnosti igre i zabave.

Zaključno, kao što pokazuje istraživanje Downs, Bruine de Bruin i Fischhoff (2008) današnji roditelji u cilju informiranja po pitanju odgoja djeteta najčešće posjećuju razne forume i portale, dok manji broj njih rijetko pretražuje i iščitava medicinske stranice i istraživanja odobrena i verificirana od strane znanstvene zajednice i struke. Još manji broj njih savjete i mišljenje traže primarno od liječnika, obraćajući se češće roditeljima koji su i sami prošli slična iskustva, obitelji i poznanicima.

9. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti učestalost prisutnosti pseudoznanstvenih sadržaja na forumima za roditelje po pitanju tematike cijepljenja djeteta. Metodom analize sadržaja obuhvaćeno je ukupno 9205 komentara, odnosno „postova“ na forumima za roditelje i djecu missMAMA, roda.hr, Roditelji.hr i sveobuhvatnom forumu raznovrsnih domena forum.hr. Rezultati su pokazali na kojim su forumima pseudoznanstveni sadržaji najčešće prisutni, kao i 6 kategorija pseudoznanosti (zadiranje u ljudska prava, cijepljenje kao neprirodno, nepovjerenje u farmaceutsku industriju, posljedice cijepljenja, bezopasnost bolesti, izvor informacija), na koji način se postaje autoritetom na forumu te zbog čega i kako se javljaju konflikti između sudionika. Ovim istraživanjem i analizom rezultata nastojalo se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

Koje su najčešće značajke pseudoznanosti koje se susreću na forumima?

Kod sudionika foruma koji su pretežno roditelji u velikoj mjeri prisutno je nepovjerenje i skepticizam prema medicini, zdravstvenim ustanovama, farmaceutskoj industriji i znanstvenim istraživanjima. Naime, često se naglašava profit kao jedini motivator djelovanja farmaceutske i medicinske djelatnosti, a na znanstvena istraživanja također se gleda kao na namještena i krivotvorena. Sljedeća značajka pseudoznanosti odnosi se na izvor informacija na temelju kojeg sudionici oblikuju svoje stavove i donose odluku o cijepljenju djeteta, a to su uglavnom emotivno nabijeni sadržaji, osobna iskustva prijatelja, poznanika i/ili obitelji, raznorazni forumi i portali upitne stručnosti i vjerodostojnosti. Osim toga, na cijepljenje se najčešće gleda kao na neprirodno, naglašava se izbjegavanje uštrcavanja umjetnih tvari u tijelo, promicanje prirodne imunizacije i okretanje ka alternativnoj medicini. Posljednja, ali ne manja važna značajka pseudoznanosti odnosi se na pozivanje narušavanja osobne slobode i pravo samostalnog i vlastitog izbora po pitanju donošenja odluke oko cijepljenja.

Na koji način se postaje autoritetom na forumu?

Prilikom analize uočeno je kako se autoritetom na forumu može postati prekomjernim prisustvom, neprestanim uključivanjem u rasprave između drugih sudionika, iznošenjem reprezentativnih i valjanih znanstvenih istraživanja i podataka, pozicijom moderatora foruma te neposrednim iskustvom.

Koje aspekte suvremenog roditeljstva podržavaju sadržaji objavljeni na forumima?

U analiziranim se forumima podržava intenzivno roditeljstvo, a posebice intenzivno majčinstvo jer se naglašava kako je roditelj odgovoran i zadužen za informiranje i djelovanje u sklopu optimalnog razvoja djeteta i njegove dobrobiti, a majka je najadekvatniji i najbolji skrbnik za dijete. Od strane medija i društva stvoren je veliki pritisak na roditelje od kojih se traži da budu stručnjaci u svim poljima odgoja djeteta, od pedijatra, preko psihologa i edukacijskog rehabilitatora do pedagoga i nutricionista.

Na samom kraju, postavlja se pitanje koje su implikacije ovoga istraživanja za djelovanje u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Imajući na umu kako bi roditelji i odgajatelji prije svega trebali razvijati partnerski odnos, međusobno se uvažavati, poštovati i razvijati kulturu dijaloga, odgajatelj je onaj koji bi trebao poznavati izazove, zahtjeve i oprečnosti suvremenog roditeljstva te biti izvor podrške roditeljima koji se nalaze pod iznimnim pritiskom društva općenito i medija, sve u cilju zajedničkog djelovanja za dobrobit djeteta po pitanju bilo koje tematike, pa tako i cijepljenja. Iako je cijepljenje područje zdravstvenog djelovanja, odgajatelj je onaj koji se susreće s djecom koja prolaze kroz proces cijepljenja te bi neovisno o stavovima roditelja trebao iskazivati razumijevanje, toleranciju, prihvaćanje i otvorenost za različite perspektive. Odgajatelj kao profesionalac koji shvaća vrijednost izgradnje partnerskih i suradničkih odnosa s roditeljima, kao i njihovu namjeru djelovanja isključivo u smjeru dobrobiti vlastitog djeteta, ali i zbunjenost i rastrganost između mnoštva informacija, neminovno djeluje u cilju optimalnog razvoja djeteta.

Također, budući da je istraživanje pokazalo kako najveći broj roditelja informacije o procesu cijepljenja pronalazi i usvaja putem nestručnih internetskih stranica, portala i foruma na temelju kojih potom oblikuju stavove o cijepljenju, potrebno je educiranje roditelja od strane zdravstvenih djelatnika koji najčešće djeluju u okviru predškolske ustanove, a izvor su vjerodostojnih, stručnih i relevantnih informacija. Može se zaključiti kako je u okviru postizanja odgojno-obrazovnih ciljeva i ostvarivanja kvalitetne prakse nužna povezanost svih struktura predškolske ustanove, razvoj suradnje i kulture dijaloga.

10.LITERATURA

1. Badinter, E. (2013). Sukob: Kako ideal suvremenog majčinstva ugrožava ženu. Zagreb: Algoritam
2. Beck-Gersheim E. (2002). *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Cambridge:Polity Press
3. Blume, S. (2006). Anti-vaccination movements and their interpretations. *Social science & medicine*, 62(3), 628-642.
4. Booth, A., Crouter, A. C., & Landale, N. S. (2002). *Just living together: Implications of cohabitation on families, children, and social policy*. Routledge.
5. Bralić, Irena. 2016. "Cijepljenje. Najuspješniji preventivni program". *Paediatr Croat* 60 (Supl 1): 152–159.
6. Bumpass, L., & Lu, H. H. (1999). Trends in cohabitation and implications for children's family contexts in the US Population Studies.
7. Bunge, M. (1984). What is pseudoscience. *The Skeptical Inquirer*, 9(1), 36-47.
8. Cinaro, J. (2011). Male and female differences in communicating conflict.
9. Clarke, V. (2002). *Lesbian and gay parenting: A feminist social constructionist analysis* (Doktorska dizertacija)
10. Daempfle, P. (2012). *Science & society: Scientific thought and education for the 21st century*. Jones & Bartlett Publishers.
11. Downs, J. S., de Bruin, W. B., & Fischhoff, B. (2008). Parents' vaccination comprehension and decisions. *Vaccine*, 26(12), 1595-1607.
12. Dubé, E., Vivion, M., & MacDonald, N. E. (2015). Vaccine hesitancy, vaccine refusal and the anti-vaccine movement: influence, impact and implications. *Expert review of vaccines*, 14(1), 99-117.
13. Eekelaar, J. M., & Sarcevic, P. (Eds.). (1993). *Parenthood in modern society: legal and social issues for the twenty-first century*. Martinus Nijhoff Publishers.
14. Elezović, A. (2012). O čemu pišu novine? Analiza sadržaja novinskih naslovnica (siječanj-lipanj 2011.). *Medijska Istraživanja/Media Research*, 18(1).

15. Elliott, S., Powell, R., & Brenton, J. (2015). Being a good mom: Low-income, black single mothers negotiate intensive mothering. *Journal of Family Issues*, 36(3), 351-370.
16. Fisher, T. D., & McNulty, J. (Eds.). (2009). *Current directions in human sexuality and intimate relationships*. Pearson College Division.
17. Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline*, 13(3-4), 305-324.
18. Giddens, A. (2005). *Odbjegli svijet: kako globalizacija oblikuje naše živote*. Zagreb: Klub studenata sociologije Diskrepancija.
19. Goldacre, B. (2010). *Loša znanost*. Zagreb: Naklada OceanMore.
20. Gringlas, M. B., & Weinraub, M. (1995). Single parenthood. *Handbook of parenting*, 3, 65-87.
21. Hansson, S. O. (2008). Science and pseudo-science. preuzeto s: <https://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/>
22. Honoré, C. (2009). Pod pritiskom: spašavanje djece od kulture hiperroditeljstva. Zagreb: Algoritam.
23. Howard, J., Rubinstein Reiss, D. (2018). The anti-vaccine movement: a litany of fallacy and errors. U: Kaufman A.B., Kaufman J.C. (Ur.) *Pseudoscience: The conspiracy against science*. (195-219). Cambridge, MA: The MIT Press
24. Hunt, J. (2008). Make room for daddy...and mommy: Helicopter parents are here! *The Journal of Academic Administration in Higher Education*, 4, 9-11.
25. Kamenov, Ž., Huić, A., & Jugović, I. (2011). Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 195-215.
26. Kata, A. (2010). A postmodern Pandora's box: anti-vaccination misinformation on the Internet. *Vaccine*, 28(7), 1709-1716.
27. Lack, C. W., & Rousseau, J. (2016). *Critical thinking, science, and pseudoscience: Why we can't trust our brains*. Springer Publishing Company.

28. Lakatos, I. (1976). Falsification and the methodology of scientific research programmes. *Can theories be refuted?* (205-259).
29. Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C., Macvarish, J. (2014). *Parenting culture studies*. New York: Palgrave Macmillan
30. LeMoyne, T., & Buchanan, T. (2011). Does “hovering” matter? Helicopter parenting and its effect on well-being. *Sociological Spectrum*, 31(4), 399-418.
31. Matić, D. (2001). *Ratovi znanosti: pogled unatrag*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
32. Milić, A. (2001). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Čigoja štampa.
33. O'Connor, H., & Madge, C. (2001). Cyber-mothers: Online synchronous interviewing using conferencing software. *Sociological Research Online*, 5(4), 1-16.
34. Pavić, Ž. (2013). Science and pseudoscience in postmodern societies. *Informatologia*, 46(2), 145-153
35. Preece, J. (2000). *Online communities: Designing usability and supporting socialbilty*. John Wiley & Sons, Inc..
36. Pruzhinin, B. I. (1995). Astrology: Science, pseudoscience, ideology?. *Russian studies in philosophy*, 34(1), 78-96.
37. Raboteg-Šarić, Z., & Pećnik, N. (2010). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 5-25.
38. Rao, T. S., & Andrade, C. (2011). The MMR vaccine and autism: Sensation, refutation, retraction, and fraud. *Indian journal of psychiatry*, 53(2), 95.
39. Salecl, R. (2012). *Tiranija izbora*. Fraktura.
40. Senior, J. (2014). *All joy and no fun: The paradox of modern parenthood*. Hachette UK.
41. Shermer, M. (2002). *The skeptic encyclopedia of pseudoscience*(Vol. 1). ABC-CLIO.
42. Shirani, F., Henwood, K., & Coltart, C. (2012). Meeting the challenges of intensive parenting culture: Gender, risk management and the moral parent. *Sociology*, 46(1), 25-40.

43. Švab, A. (2007). *Do they have a choice?: reproductive preferences among lesbians and gays in Slovenia*.
44. Tanudirjo, D.A. (2017). Reflection on the Production of Knowledge: From Postmodernism to Pseudoscience. *Humaniora, Vol.29, No.1* (3-11)
45. Tomanović, S., Ljubičić, M., & Stanojević, D. (2014). *Jednoroditeljske porodice u Srbiji: Sociološka studija*. Institut za sociološka istraživanja.
46. Tomić-Koludrović, I., & Lončarić, D. (2007). Promjene rodni uloga u procesima modernizacije: usporedba Austrije i Hrvatske. U: Miliša, Z. (Ur.). *Acta Iadertina*. 55-71. Zadar: Sveučilište u Zadru.
47. Tustin, J. L., Crowcroft, N. S., Gesink, D., Johnson, I., & Keelan, J. (2018). Internet exposure associated with Canadian parents' perception of risk on childhood immunization: cross-sectional study. *JMIR public health and surveillance, 4*(1), e7.
48. Vasconcellos-Silva, P. R., Castiel, L. D., & Griep, R. H. (2014). The media-driven risk society, the anti-vaccination movement and risk of autism. *Ciencia & saude coletiva, 20*(2), 607-616.
49. Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj-sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 44*(2), 119-128.

Pretraživanje interneta:

<https://violentmetaphors.com/2013/05/17/whats-the-difference-between-science-and-pseudo-science/>

